
katsaus

Tuska, Ihanuus, Tuska, Hämmästys, Suru

Kulttuuritilanne Suomessa tänään

Mies 2000 — naisen näkökulmasta

Salaiset ajatukset ja genius

Opettajan ja oppilaan suhde
Herman Hessen romaaneissa

Mahatma Gandhin väkivallaton vastarinta

Loppuvuoden maanjärityksistä

KRIITTINEN
KORKEAKOULU

4.1986

14. (26.) vuosikerta
Kuusi numeroa vuodessa.

Julkaisija
Kriittisen korkeakoulun kannatusyhdistys ry.

Toimisto
Meritullink. 9 D 31, 00170 Helsinki
ma-pe klo 9-16. P. 633 898
ps-tili 715 56-0

Toimittajat
Kari E. Turunen, päätoimittaja
Asta Haapalainen
Sini Piippo
Kaarina Vartia

Tilausmaksu 70 mk
ps-tili 715 56-0

Irtonumerot
à 15 mk Akateeminen kirjakauppa, Suomalainen Kirjakauppa,
Porthanian paperikauppa, Kasvisravintola ja Suomen
Luonnonsuojelun Tuki ja Kriittisen korkeakoulun toimisto

Kriittinen Korkeakoulu
on yksityinen ja sitoutumaton valtion tuella toimiva
kulttuurikeskus.
Se on perustettu vuonna 1968.

Kriittinen korkeakoulu pyrkii
— tarjoamaan tietoja ja virikkeitä kaikille,
jotka ovat kiinnostuneita aikamme ongelmista,
— järjestämään kiinnostuneille mahdollisuuksia
itsensä ja ympäristönsä kehittämiseen,
— edistämään sellaisen tiedon syntymistä ja kehittymistä,
joka antaa uusia näkökulmia todellisuuden ymmärtämiseen
sekä
— tarjoamaan mahdollisuuksia eri aatteiden, oppien ja
mielipiteiden kohtaamiselle.

Johtokunta:
Johtaja Tapani Sihvola
Prof. Eino Heikkinen
Toim.joht. Aira Heinänen
Akateemikko Oiva Ketonen
Suun.pääll. Markku Lehto
Prof. Erkki Lähde
Kirjailija Matti Paavilainen
Fil.lis. Panu Rajala
Toim.siht. Perttu Rastas
Vt.prof. Singa Sandelin
Osastopääll. Kalevi Suomela
Prof. Reijo Wilenius

Sihteeristö:
Esko Paakkola
— toiminnan yleinen suunnittelu
— ohjelman suunnittelu

Martti Tuomola
— inhimillisen kasvun seminaari

Kari E. Turunen
— tutkijayhteisö

Asta Haapalainen
Terttu Lemström
Sini Piippo
— toimisto

Kriittisen korkeakoulun
jäsenmaksu 40 mk ainajäsenmaksu 400 mk.

SISÄLTÖ:

KARI E. TURUNEN:

Tuska, Ihanuus, Tuska, Hämmästys, Suru
..... 3

MATTI LUOMA:

Kulttuuritilanne Suomessa tänään..... 5

MERJA HURRI:

Mies 2000 — naisen näkökulma..... 10

KARI E. TURUNEN:

Salaiset ajatukset ja genius..... 16

KATARIINA KAJANNES:

Opettajan ja oppilaan suhde
Herman Hessen romaaneissa..... 22

UNTO TÄHTINEN:

Mahatma Gandhin
väkivallaton vastarinta..... 26

TEO SANTAVUORI:

Loppuvuoden maanjärityksistä..... 28

Tuska, Ihanuus, Tuska, Hämmästys, Suru

Suomalainen kesä alkoi tuskaisissa merkeissä. Vapun tienoon ydinvoimalaonnettomuus painoi mielen sopukoihin kauhukuvia tulevaisuudesta. Tuleeko kesä enää tämän jälkeen ollenkaan? Voiko kesiin enää luottaa? Juuri oli jotenkin toivuttu Olof Palmen murhasta.

Kesä tuli kuitenkin parempana kuin miesmuistiin. Kesän täydellisyys oli niin ylipursuava, että usein halusi heittäytyä polvilleen metsäiseselle polulle kiittämään kaikesta tästä. Kesän kauneus tuntui niin uskomattomalta. Vaikuttiko tähän tunnelmaan kaivertava pelko uusista katastrofeista, näkymättömästä kuolemasta? Tschernobyl ei hellitä sielun pohjalta. Tulevaisuudessa joudumme kohtaamaan tuskaa ja itkuja. Se lienee jokseenkin varmaa. Suuntaa ei kuitenkaan muuteta ennen kuin suuri osa ihmisistä tuhoutuu, tavalliselle kansalle ymmärtämättömiin ja siksi niin kauheisiin säteilyn tuhoihin. Samalla etenee muu luonnon saastuminen. Euroopan kohtalon hetket ovat vuosituhannen vaihteessa käsillä.

Lopulta kamppailu käydään maailmankatsomusten oikeutuksesta; todellinen henkien taistelu. Miksi ihminen ja luonto saadaan katsoa? Missä ovat syvimmat tuhon siemenet? Ne ehkä ovat ihmisen mielessä. Lopulta siellä on tapahduttava muutos, jos halutaan ihmisen siemenen jäävän maapallolle. Eurooppalaisen kulttuurin perusilmeen on muututtava. Riittävän kovien koettelemusten jälkeen se saattaa muuttua. Muutos on vain niin vastenmielinen meille kaikille.

Kotoinen paukku

”Pitkän kuumien kesien” päätteeksi saimme sitten oman kotoisenkin pamahduksen. Pankkiryöstödraaman päätteeksi räjäytti ryöstäjä itsensä ja yhden panttivangin. Oliko tämä tapahtuma vain sattumaa vai oire tulevaisuudesta? Onko takametsien Suomi nyt yllättäen osa Suurta Maailmaa? Alameko pelata mekin eräänlaista lottoa elämällemme suhteessa terroritekoihin? Eurooppa on jo täällä ylhäällä.

Hämmennystä syntyi erityisesti Mikkelin räjähdysten jälkipuinnissa. Poliisi käytti ilmeisesti kohtuuttoman kovia otteita. Suomalaisesta löytyy yhä tukahdutettua, raivoisaa vihamielisyyttä sopimattomissa paikoissa. Vai olivatko vuoden muut katastrofit herkistäneet mielet vihaan, jonka täytyi purkautua? Suomalaiset hyväksyivät, ehkä hämmästellin, mutta kuitenkin, poliisin kovat otteet. Nuorisoa tapahtuma ei näyttänyt hetkauttavan millään tavalla. Se oli nähnyt jo kaiken televisiosta.

Elämme aivan toisessa kansan mielen tilassa kuin viisitoista vuotta sitten. Otsikot olisivat lehdissä olleet toiset silloin, ainakin vasemmistolehdistä, mutta ehkä yleensäkin. Humanismi on juuttunut johonkin. Humanismin tukahduttajaa ajetaan meihin sisään jo koulussa, jossa meillä on hyvät mahdollisuudet unohtaa ihmisen herkemät ulottuvuudet. Maailmankatsomukset saattavat oikeuttaa kovuuden. Monien suomalaisten miellissä on jo ”kovat piipussa”.

Hämmennystä

Hämmennystä ja huolta ilmeni Mikkelin pamauksen jälkeen lehdissäkin, mutta siitä puuttui kaikupohja. Todellisen hämmästyksen aiheutti kuitenkin sisäministeri Kaisa Raatikainen, kun hän alkoi puolustella ja selitellä tapahtunutta poliisin kannalta edullisesti. Ainakin tämän kuvan sai lehdistöstä. Onko Raatikaisen edustamalle puolueelle käynyt vuosien mittaan niin, että "valtio olen minä"? Järjestyksen valvojat valvovat "meidän valtiota". Kansan mielialat vievät mukanaan. Työväenpuolueilla ovat olleet omat syntiinlankeemuksensa tällä vuosisadalla niin täällä meillä kuin keskemälläkin Eurooppaa. Ei kai tämä ole siitä oire?

Pakinatyylisiin voisi todeta, että Raatikaiselle voisi antaa nimen "Kova-Kaisa". Onhan kovuutta uhkuvia nimiä alettu mielellään jakaa, esim. "Kylmä-Korpela". Nykyisessä kansan sielun tilassa ei niitä ehkä edes pidetä vastenmielisinä. Kovaotteisuus on muotia. Arvostetaanhan lujia yritysjohtajiakin nyt yli kaiken. Kukaan ei välittäisi lempeästä liikanimestä.

Hämmästyks vain kasvoi, kun presidentti Koivisto lähetti hyväksymiskirjeen sisäministeri Raatikaiselle. Ovatko nämä sarjassa uudenmuotisia myllykirjeitä: "Sinut minä hyväksyn." Toistaiseksi hyväksymisiä on mennyt vain sosiaalidemokraateille. Toivottavasti ulkoministeri Väyrysen ei tarvitse ryhtyä mihinkään kovaotteiseen ulkopoliittiseen urotyöhön saadakseen hänkin "hyväksynnän". Tähänkin voisi kovapäisestä kansasta taas löytää tukea. Presidentin äkkipäisillä tempuilla on se eittämätön hyvä puoli, ettei presidentti-instituutioon enää liity sitä kaukaisen, vastustamattoman ja ehdottoman vallan ja kunnioituksen sädekehää, mikä oli tyyppillistä Kekkonen viimeisinä vuosina. Matala profiili on toteutunut.

Suomi ei ole koskaan ollut mikään pehmoa, vaikka se on voinut siltä välillä näyttää. Täällä eivät pärjää sen paremmin pehmeä poliisi kuin pehmeät poliitikotkaan. Mutta ikävä vain, ettei kovuus aina ole paikallaan. Se voi johtaa ikävyyksiin jossain historiallisessa tilanteessa, kun se

toisessa voi olla paikallaan. Miten Ruotsi pärjää niin hyvin pehmeillä poliiseilla ja poliitikoilla?

Sekaannusta

Vakavammin puhuen koko poliittinen tilanne on outo. Oikeisto ja vasemmisto ovat jotenkin sekaantuneet. Ei tiedä enää, minkä puolesta oikein äänestää. Hetkittäin puoluejohtaja Suominen näyttää huomattavasti radikaalimmalta kuin puoluejohtaja Sorsa. Ainakin sillä suunnalla saattaa saattaa pilkistää joskus liberalismia. Demaritkin ovat meillä niin kovin erilaisia kuin Ruotsissa. Ainakin siltä näyttää. Puuromainen, tunteileva kieli on levinnyt jo Vennamoilta "vanhoihinkin" puolueisiin. Äänestäjien uustunteellinen puhuttelu tuntuu uhkaavalta.

Keskusta näyttää kulkevan omaehtoista järkkymätöntä linjaansa. Siinä on konservatiivisuuden aineksia riittämiin. Minkä nyt joskus saa osakseen pilkkaa pehmeistä puolueohjelmista. Kansandemokraatit lienevät aika tanakasti liittyneet yleiseen oikeistorintamaan. Äänestiväthän he nykyistä presidenttiä presidentin vaaleissakin. Se oli allekirjoittaneelle syvän hämmästyksen aihe ja on sitä edelleenkin. Kansandemokraateilta menivät silloin viimeisetkin leipähampaat.

Outo maailma. Mutta on siinä oma jännityksensä, joka tekee elämän mielenkiintoiseksi. Ilmassa on kaiken muuttumisen tuntua, jopa toivoa, kun vain katastrofin uhkat yrittää unohtaa.

Suru

Kesän lopuksi meidät kohtasi vielä kansallinen suru, jota pitkä odotus tosin oli pehmentänyt. Presidentti Urho Kaleva Kekkonen siirtyi ajasta iäisyyteen.

Kriittinen korkeakoulu kunnioittaa suuren suomalaisen muistoa. Monien ansioidensa ohella presidentti Kekkonen oli myös energinen, syvä ja kriittinen ajattelija, aito suomalainen intellektuelli.

Matti Luoma:

Kulttuuritilanne Suomessa tänään

Tällaisen haastavan aiheen käsittelytapoja on varmaan yhtä monta kuin on sen esittelijöitä. On mahdollista käsitellä se kuivan ja tarkan akateemisesti, on mahdollista heittäytyä leikkisän piruilevaksi tai nousta hienostelevaan korkeaan tyylilajiin. Tärkeätä on, että siinä kosketellaan jotain oleellista, toisaalta yleispätevää ja toisaalta tuoreen ajankohtaista.

”Kulttuurikysymykset voivat olla tulevaisuuden yhteiskunnassa tärkeämpiä kuin ehkä nykyisin luulemme,” totesi dosentti Katarina Eskola alustuksessaan kirjasto- ja informaatiopalvelun päivillä 10.2.1984 Jyväskylässä ja jatkoi: ”Kulttuuripolitiikan ja alan tutkimuksen kehittäminen lisää edellytyksiä osallistua siihen keskusteluun, jota pitäisi käydä ihmisen arvoisen elämän kehittämiseksi jälkiteollisessa yhteiskunnassa.”¹

Mitä kulttuuri on ja miten se tulisi määritellä on kysymys, josta esitetään mitä erilai-

simpia näkemyksiä. ”Kulttuurin tutkimus tai kulttuuritiede (Kulturwissensaft) on henkítieteiden alaan kuuluva tutkimushaara, jonka kohdetta —kulttuuria— ei voida tyhjentävästi selittää empiirisellä menetelmällä.” Näin toinen tämän päivän tutkija, dosentti Pentti Annala kirjassaan Johdatus Tillichin kulttuurinteologiaan.²

”Näitä pulmia lievittämään on Jyväskylän yliopiston yhteyteen ryhdytty kehittämään kulttuuritutkimuksen laitosta ja yliopiston kirjastoon tutkimuksen rinnalla toimivaa kulttuurin tietopalvelua. ... Kulttuurin tietopalvelun suunnittelussa eräänä tavoitteena oli Suomen niveltäminen Unescon hankkeeseen European Cultural Data Bank.” kertoivat hankkeen kaksi uranuurtajaa, Katarina Eskola ja kirjastonhoitaja Anneli Luoma.³ Kolmantena on mukana Oriveden opiston kirjastonhoitaja Kai Ekholm.⁴

Kulttuurista yleensä ja erityisesti

Kun Suomessa vasta aloitellaan otsikkoon liittyvien asioiden tieteellistä tutkimusta, on tukea etsittävä alueen kansainvälisistä tutkijoista ja lähteistä. Tarjontaa on runsaasti, mutta vastassa on myös erilaisten näkemysten moninaisuus ja keskinäinen ristiriitaisuus. Parhaassakin tapauksessa joutuu tyytymään henkilökohtaiseen kokemukseen ja mieltymykseen perustuvaan valintaan. Perusvaikeutena on kaiken kulttuuria koskevan keskustelun ja pohdiskelun kaksinaisuus: Kyseessä on joukko kuvailtavissa olevia ilmiöitä, joita käsiteltäessä ei voida välttää normatiivisia, arvostuksellisia kannanottoja.

Viimeksimainitusta eräs tunnettu esimerkki on Oswald Spenglerin kulttuuriteoria, joka on yhdistelmä biologispohjaista kuvailua ja normatiivista kulttuuri-ilmiöiden arviointia. Tämä ilmenee jo hänen käyttämässään peruskäsitteissä ”kulttuuri” ja ”sivilisatio”. Niistä edellinen ilmaisee kulttuurin nousevaa luovaa vaihetta ja jälkimmäinen sen laskevaa rappeutuvaa vaihetta. Jokainen historian suuri kulttuuriyksikkö (Hochkulturen) käy kehityksessään läpi Spenglerin mukaan tietyt samat perusvaiheet. Vaikka ne ovat sisällöllisesti erilaiset (Egyptin, Kreikan, Arabian, Länsimaiden ja Venäjän), kaikki ne syntyvät, kehittyvät ja kukoistavat kasvinomaisesti omassa maaperässään kadotakseen aikanaan tyhjiyteen.

Kulttuurin käsitteen laaja-alaisuutta osoittaa se, että ”Alfred Louis Kroeber (1896—1961) ja Clyde Kluckhohn (1905—1960) erittelevät teoksessaan *Culture* (1951) noin kaksisataa erilaista kulttuurin määritelmää ja luokittelevat ne kuuteen ryhmään: luettelevat, historialliset, normatiiviset, psykologiset, strukturaaliset ja geneettiset määritelmät.” Näin siis eräs tunnetuimpia alan kansainvälisiä lähteitä.⁵ Koska kulttuuri yleisessä mielessä koskee kaikkea ihmisen historiansa aikana aikaansaamaa, lähestyvät käsitteet kulttuuri, historia ja ihmisuus pitkälle toisiaan.

Jokainen aika, kansa, ryhmä ja yksilö ymmärtävät kulttuurin omalla tavallaan. Tietyn yleisen määritelmän mukainen kult-

tuurin tilanne on myös erilainen eri aikoina, eri kansojen, ryhmien ja yksilöiden keskuudessa. Millainen tämä kulttuuritilanne on tänään Suomessa? Sivuuttaen tahallaan määritelmän, johon tässä nojataan, haluaa tämän kirjoittaja (kulttuurifilosofian dosentti) omista lähtökohdistaan ilmaista vastauksen seuraavasti, ensin kolmen iskusan muodossa, sitten selventäen näitä nykyisen kulttuuritilanteemme peruspiirteitä tarkemmin.

Kulttuuritilannetta Suomessa tänään voi lyhimmillään luonnehtia kolmella iskusanalla, jotka ovat: mammonismi, kollektivismi ja rationalismi. Mammonismilla tarkoitetaan aineellisen elintason kilpailun hallitsevuutta; byrokratia niitä sitovana yhdisteenä. Kollektivismilla tarkoitetaan päätösvallan keskittymistä kaikissa tärkeissä yleisissä asioissa suurille poliittisille, kaupallisille ja työmarkkinainstituutioille. Rationalismilla tarkoitetaan järkevyyden, tieteellisyyden, hyödyllisyyden, tehokkuuden, suunnitelmallisuuden jne. korostamista kaikissa periaateratkaisuissa.

Mammonismista

Kirjailija Kaarina Helakisa kysyi valtakunnan ykköslehden palstalla vuosien 1985—1986 taitteessa: ”Uuden vuoden alkaessa sopii kysyä, millaiseen tulevaisuuteen tässä maassa investoidaan. Ainoastaanko barbariaksi vääristyvään teknologiaan ja talouden tempelinrakennukseen? Vai luotetaanko myös Snelmanin näkyyn sivistyskansan kasvusta: kulttuuriin, ajatukseen, kieleen, joihin sijoittaminen lopulta kasvaa pienen kansakunnan tilille korkeimman koron. Niihin ainakin minä uskon.”

Tätä skeptisen kirjailijan kysymystä vastauksineen säestää Suomen Pankin pääjohtajan, Rolf Kullbergin mielipide Suomen Kuvalehdessä hieman myöhemmin: ”Suomi elää yhä rahan pauloissa, harhan vallassa.” Me kuulumme maailman johtaviin maihin elintasomme korkeuden suhteen. Kävimme toisen maailmansodan jälkeen mahtavan jälleenrakentamisen vaiheen, millä kipusimme tuolle korkealle sijalle.

Mutta näyttää siltä, että vieläkään ei olla tyytyväisiä, yhä vain halutaan rikastua ja vaurastua. Eletään silmät ummessa kansallisen egoismin merkeissä. Vaikka miljoonat näkevät maailmalla nälkää, me haluamme ahmia kaiken kansantulomme omiin suihin ja vatsoihin.

Rahan, tavaran ja omaisuuden kasvusta kehittyi eräänlainen ikiliikkuja, luuloteltu onnen sampo, jonka pitää aina vain pyöriä ja tuottaa voittoa, nostaa elintaso, vaikka sitten oravanpyörässä menisivät terveys ja henki. Niin tavalliset ihmiset, kuin korkeat vallankäyttäjät — kaikkia riivaa sama mielen mammonismin meno. Presidentti avaa puheensa taloudellisin katsauksin, eduskunta keskittyy ensisijaisesti taloudellisiin ongelmiin. Sama toistuu kaupunkien ja maalaiskuntien valtuustoissa ja lautakunnissa. Aina on kysymys rahasta, maallisen hyvän tavoittelusta ja jakamisesta, joka peittää alleen kaiken muun.

Kun aikanaan oli kirkko keskellä kylää, on sen paikalla nykyisin pankki valtuustolaitos, työmarkkinajärjestön kivilinna tai suurten organisaatioiden muhkeat päämajat. Ja niiden salaisissa kabineteissa tehdään ratkaisuja, jotka lähinnä pyörivät ”kakun jakamisen” ympärillä; raha ja tavara, omaisuus ja valta ovat kaiken keskipisteenä. Suuri osa maailman maista on kehitysmaita. Alkeellinenkin kohtuullisuus vaatisi rikkaita maita osallistumaan niiden aseman helpottamiseen. Mutta mitä tapahtuu? Kehitysapuprosentit ovat mikrokooppista suuruusluokkaa ja niidenkin varat käytetään lähinnä avustavan maan taloutta kohentaviin projekteihin. Kehitysapuprosentin pitäisi olla moninkertainen, vaikka 30%.

Kollektivismista

Pienen tavallisen ihmisen ei ole helppoa muuta kuin kulkea isojen mukana ja perässä — isojen järjestöjen, laitosten ja kollektiivien. Ne kuitenkin valvovat kaikkea, johtavat kaikkea, tekevät kaikki tärkeät päätökset. Aikanaan kirkko oli sentään myös moraalinen tien näyttävä, ainakin sanoissa ja julistuksessaan, joka meni perille. Nyt

suuret päättäjäkollektiivit eivät saarnaa muuta kuin mammonismia ja sille kuuliisuuden evankeliumia, siis ”dysangeliumia”.

Suomen kansa on aina ollut herroille ja isoisille kuuliasta kansaa, ovat nämä olleet ruotsalaisia, saksalaisia tai venäläisiä. Aina on osattu kumartaa ylemmille, totella ja alistua heidän johtoonsa. Nyt ei johtajilla salaisissa kabineteissaan enää ole muuta moraalista auktoriteettia kuin rahan ja vallan auktoriteetti. Ja kuka niitä pystyy vastustamaan? Kuka tavoittelee muuta kuin oman aineellisen tilansa kohentumista? ”Cosi fan tutti”. Niin kaikki tekevät, siis minä myös. Yleinen mielipide, laumahenki, muotioikut, ylimmät ohjenuorat.

Suurten organisaatioiden varjossa, orjina tavalla tai toisella, ei uskalleta olla omaperäisiä, ei poiketa ruodusta, ei ryhtyä kokeilemaan uutta ja poikkeavaa. Saa pian hullun maineen, menettää työpaikkansa, joutuu ainakin ihmisten hampaisiin. Luovuus menestyy heikosti, on lähes rikollista, jos ei kestä kilpajuoksussa mammonismin ja kollektivismin kanssa se johtaa ainakin naurunalaisuuteen. Ja kun tasapäisessä demokratiassa ei ole yläluokkaa ja näkyviä johtajia, ei tohdita nousta massasta omalle tielle, omaan itsenäiseen elämään, vaan alistutaan nöyrästi seuraamaan naapuriamia, esimiestä, tiedotusvälineitä ja viimeisiä virtauksia.

Oman yksilöllisen vaihtoehdon valitseminen on sitäkin vaikeampaa kun koko suomalainen kansallinen kulttuuri on polkumyynnissä. Jenkit ovat valttia, neukat ovat valttia. Viimeiset uutuuudet tulevat aina ulkomailta, olivatpa kyseessä vaatteet, musiikki, käytöstavat tai kielenkäyttö. Viimeisten tietojen mukaan amerikkalaisten suurimmat ongelmat ovat taloudellisia. Samat viestit kaikuvat itäisen naapurimaan tiedotuslähteistä uudella Gorbatshovin kaudella. Talous, talous yli kaiken, kaikki yhdessä rikastumaan, tuottamaan ja kuluttamaan.

Rationalismista

Ajallemme ovat ominaista paitsi alituinen

kiire ja hoppu, myös ne perustelut, joita tuolle kiivaalle menolle esitetään. On tehtävä niin ja niin, koska se on järkevää, hyödyllistä, tehokasta. Tutkimus on osoittanut — kaiken mahdollisen, mikä palvelee tätä loppumatonta kollektiivista kilpajuoksua elintason nostamiseen. Tiede on aikamme uskonto, kaikki on perusteltava tieteellisesti ja kun tiedemies on sanansa sanonut, asia on selvä. ”Roma locuta, causa finita.” Mikä valtava harha!

Suomalaisen arvofilosofian uranuurtaja Erik Ahlman kiinnitti jo 65 vuotta sitten teoksessaan ”Arvojen ja välineiden maailma” huomiota aikamme perusvinoutumaan: Me olemme kohottaneet välineet itseisarvojen asemaan. Sen sijaan että tavoittelisimme tietoisesti sellaista, millä on pysyvää arvoa, arvotajumme on pahasti sokeutunut. Tavoittelemme ja suurelta osalta tajuamatta vain alimman tason arvoja: turvallisuutta ja nautintoa. Nämä vitaaliset perusarvot ovat tärkeitä, mutta ne muodostavat vasta ihmisenarvoisen elämän pohjarakennelman.

Erik Ahlman erottelee tuotannossaan selvästi arvojen eri tasot, jotka muodostavat kokonaisuutena mielekkään hierarkian. Alimman tason vitaalisia arvoja seuraavat hierarkiassa sosiaaliset arvot kuten inhimillisuus ja oikeudenmukaisuus. Näiden yläpuolelle kochoavat varsinaiset henkiset arvot, esteettiset, eettiset, tiedolliset ja uskonnolliset arvot.

Mutta miten vähän jää sijaa edes inhimillisyydelle, kun koko kulttuurimme on mammonismin hallitsemaa? Taloudellinen itsekkyyks peittää helposti alleen toisen ihmisen huomioonottamisen ja hänen hädänalaisen tilansa helpottamisen. Ja mitä arvoa on kauneudella ja hyvyydellä pyhydestä puhumattakaan kulttuurissa, jonka sosiaalinen ilmapiiri on täynnä ristiriitoja, kilpailua, sortamista ja väkivaltaa?

Järki ja tiede ovat ihmisen palvelijoita, jos niitä osataan käyttää oikein, välineitä itseisarvojen toteuttamiseen. Mutta mihin ne valtaosalta on valjastettu muuhun kuin taloudellisen kilpailun, teknisen innovaation ja sotilaallisen turvallisuuden — tai silkan militarismin palvelukseen? Näin ainakin ns. suurvalloissa, jotka hallitsevat maailmankauppaa ja ulkopolitiikkaa, sekä tie-

dotusvälineitä ja ajanvieteteollisuutta. Sieltä saamme mallit jokapäiväiseen elämäämme. Ei ihme, että tämä tieteellisesti todistettu ja järkevä elämänmuoto ei kovinkaan paljon edistä ihmisenarvoista elämää, rauhaa ja todellista hyvinvointia.

Miten tähän on tultu?

Eräs ajallemme ominainen piirre on historian tajun puute, pyrkimys rajoittaa oma elämänpiiri tähän-ja-nyt, unohtaa vanhat ja olla huokailematta huomisesta. Kunhan tästä päivästä selvitään, kunhan juuri nyt menee mukavasti. Nykyihminen ei arvosta historiaa. Hän uskoo, ettei sieltä ole mitään opittavissa ja että se kertoo vain ikävistä asioista, sodista, valloituksista, riistosta ja kansakuntien tuhosta. Mielellään ei myös kurkoteta kauas tulevaisuuteen. Näkymät eivät ole lupaavat.

Aikamme on otollinen tuhoprofeetoille ja maailmanlopun maalaajille. Ydinteknologian kehitys, väestöräjähdyks, miljoonien nälkäkuolema sekä veden, ilman ja maan saastuminen tarjoavat oivaa ainesta tällaisille saarnaajille. Tosin tässä ei sinänsä ole mitään uutta. Kautta aikojen on odotettu maailmanloppua ja nähty lopullisen tuhon merkkejä mitä mielikuvituksellisimmissa asioissa. ”Ei mitään uutta auringon alla.”

Tosiasia kuitenkin on, että tällä hetkellä ihmiskunnalla on ensi kertaa käsissään totta-tuon välineet. Ydinaseita on suurvaltojen varastossa jopa moninkertainen määrä kaiken elämän tuhoamiseen maapallon päältä. Yliherkkien tutkalaitteiden ja valvontakoneistojen ansiosta on myös vahingossa syttyvän ydinsodan mahdollisuus yhä suurempi. Lisäksi asevarastot kasvavat kaiken aikaa, tuhoteknologia kehittyy ja monipuolistuu. Valmistettuja aseita on aina lopulta käytetty myös tosi tarkoitukseen.

Suuresta tuhovaarasta huolimatta ihmiskunnalla on myös ensi kertaa historiansa aikana käytössään keinot ja välineet, jolla se voisi muuttaa koko historian kulun positiiviseksi: torjua nälän ja sairaudet miniimiinsä, luoda kaikkialle kohtuullisen elintason, tyydyttävät terveysolot, mielekkään hallintokoneiston... Jos vain ihminen osai-

si valita oikein — yksityinen ihminen ja suuret päättäjäkollektiivit. Parin sadan vuoden aikana tähän on tultu tieteellisen, teknisen ja teollisen vallankumouksen tietä. Meillä on kaikki välineet lopulliseen tuhoon tai historian muuttamiseen — ei paratiisiksi, mutta ihmisenarvoiseksi elämäksi.

Kyseessä oleva perusratkaisu on arvotarkaisu, valinta kestävien ja mielekkäiden arvojen puolesta — tai niitä vastaan. Nykyisen mammonismin, kollektivismen ja rationalistisen menon jatkaminen johtaa vuo-
renvarmasti tuhoon. Eikä muutosta voi enää odottaa kovin kauaa. Jokainen päivä ja viikko ja vuosi vie meitä kohti tuota lopullista ratkaisua. Kukaan ihminen ei tiedä, mikä se on oleva. Mutta me olemme kaikki vastuussa siitä, jokainen yksilö henkilökohtaisesti omalla kohdallaan omassa vaikutuspiirissään. Jos tulos on tuho, kukaan ei puhu enää mistään mitään.

Lähteet:

- 1 Katariina Eskola: Kulttuuritutkimuksen laitos Jyväskylän yliopistoon. Signum, kirjasto- ja tietopalvelulehti 3/84, s. 73.
- 2 Pauli Annala: Autonomian tragiikka ja kulttuurin kriisi, johdatus Tillichin kulttuuriteologiaan, Missiologian ja ekumeeniikan seura ry, Helsinki 1985, s. 12.
- 3 Eskola, em. teos, s. 74 ja 71.
- 4 Kai Ekholm & Anneli Luoma: Suunnitelma kulttuurin tietopalvelun perustamiseksi Jyväskylän yliopiston kirjastoon, Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisu- ja, 34/1984.
- 5 em. teos, s. 13.

Merja Hurri:

Mies 2000 — naisen näkökulma

Filosofian tohtori Yrjö Seppälä on kirjoittanut kirjan 84000 tulevaisuutta. Seppälä on Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen erikoistutkija ja Tulevaisuuden tutkimuksen seuran hallituksen jäsen.

Seppälä näkee kolme tulevaisuuden päävaihtoehtoa, skenariota. Hän kutsuu niitä Prometheus-, Spengler- ja Rousseau-malleiksi. Näistä kolmesta Prometheus-mallin päämääränä on pelastaa maapallo ydinsoдалta — teollisuusmaiden, kovan tekniikan ja miehisten arvojen ehdoilla.

Prometheus on kreikkalainen taruhenkilö, joka ylijumala Zeusta uhmaten haki ihmisparoilta tulen taivaasta ja sai siitä ankaran rangaistuksen. Yrjö Seppälän Prometheus-malli haastaa ekologian jumalata uhkarohkeaan taisteluun avaruuden valloituksella. Sen historiallisena tavoitteena on pelastaa maapallo ydinsoдалta ja miehen rooli pehmoilulta.

Spengler-malli on saanut nimensä länsimaisen perikadon ennustajan Oswald Spenglerin mukaan. Se vastaa kutakuinkin teollisuusmaiden nykytilannetta, yksityistyneitä, hedonistista, kauhun tasapainoon perustuvaa kerskakulutusta, joka todennäköisimmin päättyy eko- tai ydinkatastrofiin.

Rousseau-malli edustaa nimeäjänsä mukaisesti paluuta luontoon. Se on pehmeä, rauhanomainen ekokulttuuri, jota luonnehtivat miesten ja naisten roolien samankaltaisuus, YK:n johtama maailmanvaltio ja naisellisten arvojen hallitsevuus.

Avaruuden mahdollisuudet

Ihmiskunta on Seppälän mukaan potkinut auki kapalonsa ja se on siirtymässä avaruuteen. Se on suurvalloille sotilaallisesti ja liike-taloudellisesti välttämätöntä, koska maapallo on käynyt tuotannon kasvulle liian pieneksi ja haavoittuvaksi.

Toinen ihmiskunnan pääongelmista on Seppälän mielestä miehen rooli. Hänen mukaansa miehet kaipaavat jo uutta maskuliinista henkeä. He ovat kyllästyneet kaikista viestintävälineistä tulevaan feminististen ja pehmeiden arvojen korostamiseen. Empaattisimmatkin hoivamiehet alkavat jo tympääntyä pehmoiluun, militanttien feministien harjoittamaan mätkintään ja muiden itsetietoisten naisten tyrkyttämään orpopojan osaan.

Pelastus löytyy avaruudesta. Siellä jatkuva kasvu ja kova teknologia näyttävät sitenkin olevan mahdollisia, ja se tieto virkistää miehen roolia. Avaruusteknologia avaa miehen elämään uutta seikkailua ja jännitystä. Pehmoelämä ei Seppälän mukaan ole miehelle riittävän haasteellista. Hän siteeraa Paavo Haavikkaa:

— Mitäpä mies ei vaihtaisi kouralliseen tuhkaa ja säkilliseen pimeyttä.

Avaruus houkuttelee teknokulttuureja, koska siellä on energiaa ja materiaalia rajattomasti. Avaruudessa ei myöskään ole ydin- eikä muita saasteongelmia: jätteet voidaan lähettää vaikka aurinkoon. Jo tällä hetkellä molemmat suurvallat rakentavat omia suuria avaruusasemiaan. Tähtien sota on käynnistänyt laajan avaruusteollisuuden.

Yrjö Seppälän Prometheus on mittava avaruusprojekti. Sen tarkoitus on kytkeä USA ja NL niin kiinteään teknis-taloudelliseen yhteistyöhön, ettei ydinsota enää voi tulla kysymykseen. Se synnyttää uuden buumin, vilkkaan rakentamisen kauden, ja vakiinnuttaa teollisuusmaiden johtoaseman maailmassa.

Virallisena ohjelmana on koko aurinkokunnan energia- ja materiaalivarojen saataminen ihmisen käyttöön. Rakennetaan avaruuskaupunkeja, ja vähitellen materiaalinhankinta ja asutus ulotetaan aurinkokunnan kaikkien planeettojen tuntumaan.

Prometheus-projekti käynnistetään kansainvälisellä ideointikilpailulla. Kilpavarustelu pysäytetään, ja sen resurssit suunnataan yhteistyöhön avaruusprojektissa. Jäsenvaltioiden ase- ja avaruustekniikan tutkimuslaitokset alistetaan projektille.

Suuret avaruusrakennushankkeet käynnistävät investointien aallon ympäri maailmaa. Miljardien markkojen teknisillä osaprojekteilla on elvyttävä vaikutus koko maailman talouteen. Projektivienti lisääntyy, valtioiden asema vahvistuu suhteessa ylikansallisiin yrityksiin. Ydinsota on vältetty, ja ihmiskunnan kehitys jatkuu rajattoman kasvun uralla.

Prometheus-projektilla on myös varjopuolensa. Avaruusprojekti syrjii kehitysmaiden ja naisten luovia voimavaroja. Palkallisen työn osuus on vakiintunut pienek-

si, työ on ylellisyyttä. Niistä taas, jotka projektin piirissä työskentelevät, otetaan kaikki irti 24 tuntia vuorokaudessa.

Miehet, harvemmin naiset, ottavat usean vuoden pestejä Prometheus-projektin tuki-kohtiin. Perhe jää kotimaahan ja oppii elämään ilman isää, mutta rahaa tulee pankkitilille säännöllisesti ja runsaasti. Isän ja lasten suhteet jäävät kehittymättä.

Työkomennuksiin liittyvän vapaa-aikansa miehet viettävät joko kuntolenkillä tai ravintoloissa, ja yönsä he nukkuvat yksinäisissä, pienissä hotellihuoneissa. Pestin päätyttyä mies palaa väsyneenä kotiinsa, toimittelee erilaisia askareita saamatta oikein otetta perhe-elämästä ja alkaa taas hakea uutta tehtävää joltain kaukaiselta asemalta.

Prometheus-mallin yhteisöelämä muistuttaa olennaisesti ihmisen alkuperäistä elämäntyyliä keräily- ja pyyntikulttuureissa, joita on ollut 99% ihmisen tähänastisesta historiasta. Miehet ovat aina kulkeneet saalistamassa, ja naiset ovat hoitaneet perheen. Prometheus-mallissa mies vaatii perinteisen roolijaon palauttamista perheeseen.

Yhteiskunta on jaettu Eero Paloheimon seepra-mallin kaltaiseen kovaan ja pehmeään sektoriin. Ultramodernin avaruus- ja teollisuuskulttuurin vastapainona ovat muuttumattomat, turvalliset kyläyhteisöt, joihin myös kaupungit on jaettu. Ne ovat hallinnollisesti itsenäisiä yksiköjä, jotka pitävät jäsenistään hyvää huolta läpi elämän. Se on naisten ja lasten pehmeä maailma.

Prometheus-projekti on uhkayritys, joka saattaa myös epäonnistua. Tuloksena voi olla Nemesis, ekologian jumalien kosto: maapallon voimavarat kuluvat loppuun, otsonikerros tuhoutuu sukkulaliikenteessä ja luonto saastuu elinkelvottomaksi. Vielä suurempi uhkayritys on kuitenkin jatkaa nykyistä Spengler-mallia, jossa länsimaiden perikato viedään katkeraan loppuun asti.

Selväjärkinen, rauhanomainen Rousseau-malli näkee Prometheus-mallin järjetömänä tuhlailuna. Mutta Rousseau-mallistakin voitaisiin myöhemmin siirtyä Prometheusin avaruusbuumiin ja rajatto-

maan kasvuun. Teollisuus ja poliittisen vallan painopiste viedään avaruuteen. Syntyy teknokraattinen avaruuden liittovaltio, jossa avaruusasemat ovat itsenäisiä osavaltioita. Maapallo rauhoitetaan ihmiselle ja luonnolle. Mies saa jatkaa avaruudessa kohtalonsa uhmaamista. Hänen elämälleen on silloin taas riittämiin tarkoitusta: tuhmaa ja pimeyttä.

Mistä on kysymys?

Kaikki skenariot kertovat loppujen lopuksi enemmän tekijästään kuin siitä tulevaisuudesta, jota niiden on tarkoitus kuvata. Tässäkin tapauksessa mielenkiintoisinta on se, miten Yrjö Seppälä perustelee Prometheus-malliaan.

Miehen itsetuntoa nostaa se, että hän on rakentamassa jotain uutta. Hän haluaa seikkailua ja jännitystä, haasteita elämään, Seppälä sanoo.

Yhteiskunnassa on nyt meneillään laajamittainen naisen roolia vahvistava asenne-muutos, Seppälä väittää. Sitä tukee perinteisen palkkatyön väheneminen ja hoivatyön lisääntyminen. Miehet eivät kuitenkaan tunne hoivatyötä haasteelliseksi.

Avaruuteen suuntautunut Prometheus-projekti ei ole kovin selväjätkäinen, mutta se tarjoaa uuden rakentamisen buumin, kuten jälleenrakennus sodan jälkeen loi kysyntäpaineen ja noususuhdanteen. Sellainen vahvistaa miehen roolia. Voisi tietysti olla parempi, että miehenkin rooli muuttuisi, mutta se on hidasta, Seppälä sanoo.

Herää kysymys, kumpi tässä on ensisijaista. Avaruuden valloitus vai rajaton talouskasvu sinänsä? Vai onko miehen perinteinen rooli Seppälälle niin suuri itseisarvo, että ihmiskunnan sen vuoksi pitää lähteä kohtalon jumalia uhmaamaan? Miehellä siis avaruuden valtaaminenkin olisi helpompaa kuin itsensä ja oman roolinsa muuttaminen.

Ideologiat muuttuvat — miehet eivät.

Seppälän malli herättää rivin muitakin ky-

symyksiä ja vastaväitteitä, ainakin naisesa. Tässä vain osa:

1) Miksi hänen avaruusprojektissaan ei ole tilaa naisille? Nainen kestää avaruuden rasituksia siinä missä mieskin. Koulutukseltaan hän voi myös yhtä hyvin suuntautua avaruusrakentamiseen tai biotekniikkaan. Jos vieraita planeettoja tai avaruusasemia aiotaan asuttaa, naisia on pakkokin olla mukana. Mies suvunjatkajana sen sijaan kulkee jo mukana pakastetun sperman muodossa, mutta keinotekoisien raskauden ja synnytyksen sovellutukset ovat vielä kovin keskeneräisiä.

2) Mitä tapahtuu niille miehille, joilla ei ole töitä Prometheus-projektissa? Näitä on Seppälänkin arvion mukaan valtaosa. Mikä on työttömän, syrjäytyneen tai väliinputoavan miehen rooli avaruusyhtieskunnassa? Nähtävästi yhtä huono ja mitätön kuin se on nyt — ellei huonompi.

3) Suostuvatko naiset palaamaan perinteiseen perhemalliin ja sukupuolirooleihin? Hyvätuloisen avaruustutkijan vaimo voi käydä työssä. Hänellä on varaa lasten päivähoitoon ja aikaa opiskeluun. Näinhän asia ei tietysti toimi tälläkään hetkellä. Naisten asemassa ja tietoisuudessa on kuitenkin tapahtunut niin suuri laadullinen muutos, ettei paluuta vanhoihin malleihin ja miesten entisiin etuoikeuksiin enää ole.

4) Kenen puolesta Seppälä puhuu todessaan, ettei mies tunne hoivatyötä haasteelliseksi: itsensä vai koko miessukupuolen? Missä ominaisuudessa hän puhuu: tekniikan tohtorina — insinöörinä — futurologina vai yhteiskuntatieteilijänä? Perustaako hän käsityksensä faktatietoon vai sormituntumaan? Puhuuko hän tästä hetkestä vai tulevaisuudesta?

Tilastojen valossa tosiaan näyttää siltä, ettei mies pidä ainakaan lasten, vanhusten tai sairaiden hoivaamista haasteena. Mutta ei jokainen nainenkaan hakeudu hoitoalalle eikä uhraa uraansa perheelle — jos on vaihtoehtoja. Tällä hetkellä tyttöjä pyrkii perinteisille ”miehisille” koulutusaloille selvästi enemmän kuin poikia vastaaville ”naisellisille”. Naiset siis ovat rikkomassa vanhoja käsityksiä, että hoitaminen on naiselle velvollisuus, mutta miehelle häpeä.

Sukupuolten vastakkaisuus

Tiedemies Seppälän näkemykset saavat tukea maskuliinisen taiteen edustajalta. Jouko Turkka on useissa yhteyksissä esittänyt, että häntä kiehtoo heroistinen, sankarillinen ajatusmaailma. Naisilla ei kuitenkaan tässä Turkan sankarimaailmassa ole sijaa. Hän uskoo sukupuolien sovittamattomaan ristiriitaan, sotaan.

Sukupuolten vastakkaisuus on Turkan mielestä pohjimmiltaan sitä, että mies on kiinnostunut täydellisyydestä ja nainen kokonaisuudesta.

Naisille ovat luonnollisia perhetunteukset, työpaikkojen pysyvyys ja työyhteisön kan henki. He haluavat saada aikaan onnellisen kokonaisuuden. Naiselle merkitsevät solidaarisuus ja sitä vastaava järkevyyden enemmän kuin kunniaakysymykset. Siksi naisia ei kiinnosta täydellisyys, Turka katsoo.

Miesten sukupuolisuuteen sen sijaan kuuluu täydellisyyden tavoittelu, lopullisuus ja kunniantunto.

Tähän miehen täydellisyyden pyrkimykseen sisältyy pieni hyökkäävä ja tuhoava panos. Täydellisyyttä ei saada aikaan, ellei siihen liity pientä piittaamattomuutta, itsekkyyden piirteitä ja tuhoavuutta. Miehet eivät hyväksy sovintoa eivätkä korosta järkevyyttä yhtä helposti kuin naiset. Miehet pyrkivät enemmän kasvonsa säilyttämiseen.

Siksi Turkan mielestä miesten maailmaan liittyy pieni vaientamisen, nujertamisen, entisen repimisen ja täydellisen voiton rakentamisen tavoittelu.

Yhteiskunnan tehokkaalle hoidolle ja ajankäytölle on vastakkaista naisten pyrkimys tulla raskaaksi. Se merkitsee katkoja miesten selviytymiselle, kääntymistä sisäänpäin ja sellaisten tarpeiden mukanaoloa, jotka eivät ole automaattisesti mitattavissa markoilla ja senteillä. Turka sanoo, että kapitalismi käyttää naisia hyväksi

— yhteiskunta naisistuu. Turkan mielestä sukupuolten ristiriita säilyy niin kauan kuin naisten pyrkimys on tulla raskaaksi ja miehet pyrkivät tekemään itsestään jotain selaista, mikä olisi heidän isiensä ja poikiensa arvoista.

Perusvastakkaisuudesta huolimatta Turka soisi molemmille sukupuolille mahdollisuuden itsensä toteuttamiseen. Miesten pitäisi siis voida pyrkiä kohti täydellisyyttä, lopullisuutta ja kunniantuntoa. Naisten taas pitää jatkossakin saada tulla raskaaksi ja pyrkiä luomaan tasapainoista, solidaarista kokonaisuutta, niin kotona kuin työpaikoilla.

Miehet — sankareita?

Mielestäni Seppälän ja Turkan ajatusmaailmassa on mielenkintoisia yhtäläisyyksiä. Molemmat korostavat sankaruutta, muodossa tai toisessa. Kummallekin sankari on mies. Nainen ei voi olla sankari, korkeintaan este miehen sankaruuden tavoittelulle. Yritän tiivistää tämän miehisen sankari-myytin neljään perusväitteeseen:

1) Miehet — kaikki miehet — pyrkivät sukupuolensa vuoksi luontaisesti sankaruuteen. Tähän sankaruuteen kuuluvat toisaalta haasteet, riskinotto, täydellisyyden, lopullisuuden ja rajattomuuden tavoittelu, toisaalta hyökkäävyys, kilpailu, tuhoavuus ja aggressiivisuus.

2) Naiset — ketkään naiset — eivät sukupuolensa vuoksi voi olla sankareita. He pyrkivät luontaisesti hoivaamiseen, solidaarisuuteen, tasapainoiseen kokonaisuuteen ja elämän säilyttämiseen. Biologisen perimänsä mukaisesti nainen on pehmeiden arvojen puolustaja. Tämän vuoksi häneltä puuttuu sankaruuteen vaadittava kovuus ja tuhoavuus.

3) Sukupuolten välillä vallitsee sovittamaton erilaisuus ja ristiriita. Mies edustaa rationaalisuutta, kovuutta, individualismia ja voimaa, nainen emootiota, pehmeyttä, kollektivismia ja eettisyyttä. Järkeä ja tunne, kovat ja pehmeät arvot, yksilö ja yhteisö, valta ja moraalit eivät tämän ajattelun mukaan koskaan kohtaa.

4) Yhteiskunta on jollakin määrättele-mättömällä tavalla naisistumassa ja pehmenemässä. Tämä uhkaa miehen asemaa ja mahdollisuutta tavoitella sankaruutta.

Näihin maailmankuvallisiin oletuksiin voi esittää tuhansia vastaväitteitä, joita voi

perustella niin tieteen, kokemustiedon kuin tunteen pohjalta. Seuraavassa pääkohdat:

Sankaruuden myönteiset ominaisuudet kuten rohkeus, riskinotto ja kunniantunto eivät ole biologisesti määrättyjä miehiä ominaisuuksia, eivät myöskään sen kielteiset puolet hyökkävyys, kilpailu ja tuhoavuus. Monet tuntemani miehet ovat tyystin vailla kaikkia sankaruuden piirteitä. Monella tuntemallani naisella ne ovat hyvin korostuneet.

Koko miehinen sankarikuva voidaan myös panna kyseenalaiseksi. Voi kysyä, pitääkö sankaruuteen aina sisältyä tuhoavuutta. Tai mitä arvostettavaa on kilpailevassa, hyökkäävässä ja itsekkäässä sankarissa? Miksi eivät elämän puolustaminen ja hoivaaminen voi olla sankaritekoja, niin miehelle kuin naiselle?

Sekä Seppälä että Turka puhuvat sankaruudesta itseisarvona, kysymättä, minkä puolesta ollaan sankareita. Ilman mitään lisämääreitä sekä Adolf Hitler että Rambo täyttävät sankareille asetetut ehdot. Eettisistä lähtökohdista he ovat vain sadistisia tappajia.

Länsimaiselle ajattelulle tyypillistä on kaksijakoisuus, dikotominen vastakkaisasettelu ja vastakohtien ristiriita. Näitä vastakohtia ovat mies ja nainen, järki ja tunte, yksilö ja yhteisö, valta ja moraali.

Mieleni tekisi sanoa, että tämä on tyypillistä myös miehelle ajattelulle. Silloin syyllistyisin kuitenkin samaan tyyppittelyyn, jota kritisoin. Samaan harhaan lankeaa myös se feministinen liike, joka mystifioi naisen. Sille nainen edustaa kaikessa hyvää, myönteistä ja elämää, mies vastakohtaa. Tämä ei ole muuta kuin vanha sovinistinen ajatusmalli nurinpäin käännettynä. Se ei myöskään vapauta naista, vaan sitoo hänet uusiin myytteihin, ennen kuin vanhoistakaan on vapauduttu.

Kulttuurin tasolla tämä johtaa kaikkien tuntemiin paradokseihin. Siihen, että samaan aikaan voidaan puhua rauhasta ja rakentaa kokonaisia hyökkäysjärjestelmiä avaruuteen. En mitenkään pysty näkemään, että naisen velvollisuus olisi jotenkin asettua elämän puolelle, samaan aikaan kun miehet tekevät laajamittaisia suunnitelmia sen tuhoamiseksi. Marja-Terttu Kermisen runossa asia on sanottu pätkinänkuoressa:

Kas rauhantyö käy hiljaisille
huoltojoukoille.

Sotatyö se vaatii teknistä osaamista.

Ja roolijako on taas valmis.

Tästä hiljaisten huoltojoukkojen roolista naisten pitäisi nähdäkseni joka tasolla saunoutua irti. Ero Paloheimon seepri-ajattelu on minusta kokonaisuutena virheellinen. Ei ole olemassa erikseen kovien ja pehmeiden arvojen yhteiskuntaa. Jommat kummat hallitsevat joka tapauksessa. Vain synteesi on mahdollinen. Vielä suurempi virhe on, jos pehmeät arvot varataan naisille ja lapsille, kovat miehille.

Naisen osa

Tätä kirjoittaessani sain ajatuksilleni loogista ja kirkasta vahvistusta pariltakin taholta. Ensimmäinen oli Turun yliopiston folkloristiikan ja uskontotieteen professori Aili Nenolan haastattelu. Nenola on äskettäin julkaissut kirjan nimeltä Miessydäminen nainen.

Naisellisuus ja miehisuus ovat kulttuurisia, eivät geneettisiä ominaisuuksia. Biologiselta kannalta miehisyyteen kuuluu siittäminen, naisellisuuteen synnyttäminen. Kaikki muu on opittua, Nenola sanoo.

Ei esimerkiksi ole olemassa mitään yhteistä naisten joukkoa, joka asettuisi elämän ja pehmeiden arvojen puolelle tuhoavaa miehisyyttä vastaan. Tietysti tällaisia naisia on, mutta niin on miehiäkin, Nenola toteaa.

Toisaalta on naisia, jotka puolustavat ”elämää” vastustamalla aborttia, eivätkä asevarustelua ja uskovat miesten isäjumalaa, joka teki naisista miesten alamaisia.

Pehmeiden arvojen ja naiseuden kytkennällä saadaan tuloksia, jotka eivät taatusti ole tarkoitettuja, Nenola sanoo. Yhtä eitoivottuja tuloksia on kautta historian saatu miehekkyyden ja kovien arvojen liitosta.

Mikä muu pehmeiden arvojen liittäminen yksin naiseen on kuin keino panna ”naisellisina” hömpötyksinä syrjään rauha, luonnonsuojeleminen ja humanisuus Nenola kysyy. Herkemällä omatunnolla varustetulle miehelle se on myös helppo pakotie. Hyviä asioitahan nuo, mutta luontuvat paremmin naiselle, mies katsoo.

Se, että nainen niin harvoin on sankari, johtuu yhteiskunnan miehisyystestä. Tässä kulttuurissa vain mies ja miehinen merkitsevät ihmistä ja inhimillistä. Naisella on joka paikassa vastassa sama mahdollisuus: älykkyys, aktiivisuus, sankaruus, luovuus, nerous, kaikki arvostetut ominaisuudet ovat miehiä. Naisesta niiden tavoittelu tekee epänaisten, miesmäisen.

Emansipoituvalla naisella ei juuri ole muita mahdollisuuksia samaistua kulttuurin sankareihin kuin jäljitellä miehiä. Kaikki myönteiset sankarit ovat aina olleet miehiä. Naiset taas ovat olleet joko Aristoteleen mukaan ”epäonnistuneita miehiä” tai Freudin mukaan peniskateita. Kaksin veroin, jos ovat tavoitelleet jotakin, minkä miehet katsovat kuuluvan yksin itselleen.

Elämän puolustaminen

Lopuksi ajatuksia maskuliinisuudesta ja sankaruudesta, joita on esittänyt mies, ALKOn informaattikko Jarmo Heinonen. Hänen kirjoituksensa otsikko on haastava: Pysy miehenä, mies!

Maskuliinisuus on perimmältään riskinottoa sellaisissa asioissa, jotka edistävät elämää. Se on konfliktien kohtaamista ja niiden taitavaa selvittämistä. Tosi miehen tuntomerkkejä ovat rohkeus, valmius riskinottoon, voimakas oman asian puolustaminen ja älyllisyys, Heinonen sanoo.

Heinonen ei näe tunteen ja älyn välillä sovittamatonta ristiriitaa. Hänelle tunne on älyä. Kulunut sanonta, että nainen olisi pelkkää tunnetta ja mies älyä, ei pidä paikkaansa. Esimerkiksi Tuntemattoman sotilaan Koskela ilmentää syvää maskuliinista tunnetta.

Jako sosiobiologiseen ja humanistiseen ihmiskäsitykseen ei ole mielekäs. Humanistiseen lähestymistapaan täytyy kytkeä biososiaalinen näkemys, silloin vasta humanismi on ehjää, sanoo Heinonen. Itse lisäksi, että biososiaalinen näkemys ilman humanismia voi olla äärimmäisen tuhoisa. Ilman inhimillisyyttä sen avulla voidaan perustella maailman kaikkia fasistisia ja rasistisia käytäntöjä. Edes järki ei näytä voivan sitä estää.

Hoivaaminen istuu Heinosen mukaan naiselle paremmin, mutta miehenkin on kehityttävä siinä. Kun voima ja sotasankaruus miehen isetunnon rakennusaineina on pantu viralta, pätemisen kenttä on ruvennut hupenemaan miehen alta. Siksi viisas mies hankkii itselleen pätemisen kenttää myös kodin piirissä.

Maskuliinisuus ei ole mikään tauti, josta pitäisi parantua, Heinonen sanoo. Se on historiallinen toimintaperiaate, joka on elämän jatkuvuuden kannalta välttämätön.

Ja siksi — jos maskuliinisuus on riskinottoa sellaisissa asioissa, jotka edistävät elämää — se on ulotettava myös nainiin. Sanovat ne naiset, jotka jo nyt ottavat riskejä elämän puolesta.

Luotan hyvin vähän siihen, että Seppälän Prometheus-malli pelastaisi ihmiskunnan ydinsodalta. Ihmiskunnan ainoa toivo on, että järki ja tunne, yksilö ja yhteisö, tekniikka ja luonto, valta ja moraali ja — mies ja nainen sittenkin voivat kohdata ja muodostaa liiton.

Jotta ihmisrotu ylipäätänsä säilyisi, tarvitaan sekä haasteiden ottajia että onnellisen kokonaisuuden luoja. Samassa persoonassa ja ilman sukupuolirajoja.

Jos sankaruus on haasteiden ottamista elämän puolustamiseksi, tarvitaan sekä mies- että naispuolisia sankareita. Jos se on itsekästä kohtalon uhmaamista, leikkiä omalla ja muiden hengellä seurauksista piittaamatta, meidän pitää varjella ihmiskuntaa miesten sankaruudelta — ja myös naisten.

Muussa tapauksessa miehen toive ennemmin tai myöhemmin toteutuu. Silloin ei maapallosta muuta olekaan jäljellä kuin hiukan tuhkaa ja paljon, paljon pimeyttä.

Alustus on pidetty Kriittisen korkeakoulun tilaisuudessa 28.4.86 Säätytalossa.

Kari E. Turunen:

Salaiset ajatukset ja genius

Evankeliumeissa tapaamme sellaisia sanontoja kuin ”salaiset ajatukset tulevat julki”, ”ihmisten salaisuudet paljastuvat”, ”sydäimestä tulevat pahat ajatukset” jne. Usein korostetaan sitä, että olennaista on se, mitä ihminen ajattelee, eikä vain se, mitä hän tekee. Kätkeytisiköhän tähän jotain syvempää ihmiskäsitystä, syvempää kuin mitä tavanomaisesti on opittu ajattelemaan?

Ihmisen eetos

Yhteiskunta vaatii ihmiseltä määrättyä käyttäytymistä, ainakin jossain määrin. Kovin merkillisiin poikkeamiin puututaan. Ihmisen on aivan arkisen käytännöllisistä syistä alistuttava yleiseen elämänmenoon. Mitä enemmän siitä poikkeaa, sitä suurempi on taipumus joutua syrjään. On näin ollen pakko ajatella sen tyyppisiä ajatuksia kuin tässä elämän muodossa ja näissä käytännöissä on selviytymisen kannalta välttämätöntä. Muodoissa ja käytänteissä elää niitä ylläpitävä ja ne oikeuttava maailmankatsomus.

Elämän käytäntöjen painetta ajatteluumme ei voi pitää pelkästään rajoittavana. Elämän käytännössä elää kulttuurisesti tärkeitä elementtejä. Siinä elää arvoja ja arvostuksia, joihin ihmisen on elääkseen pakko yhtyä. Vallitsevat arvot voivat olla joskus kyseenalaisia, jostain näkökulmasta. Rinnakkain elää sekä kulttuurisesti merkittäviä arvoja että kyseenalaiseen suuntaan vieviä arvoja.

Koko yhteiskunnassa on näin omaa eestönsä. Mutta myös pienemmissä yhteisöissä on aina omia käytänteitä, muotoja, puhetapoja jne. Näiden kulttuuristen muotojen voidaan nähdä kasvattavan ihmisiä. Arvokkaat inhimilliset päämäärät syntyvät harvoin yksittäisessä ihmismielessä, arvot elävät yhteisössä, josta ihminen voi omaksua niitä persoonallisuutensa ja ymmärtää niiden merkityksen. Jos kulttuuri lakkaa kantamasta arvokkaita aiheita, on yksityisen ihmisen usein mahdotonta ylläpitää niitä. Siksi kulttuuri on tärkeä kasvatusvoima, koska se siirtää kulttuurisesti arvokasta sukupolvelta toiselle. Kulttuurin eetos on hyvin kiinteä ja hitaasti muuttuva ilmiö, mikä on joskus hyvä, joskus paha. Kult-

tuuria ja yhteisöllisyyttä olisi vaalittava ja arvioitava. Yksilö on yhteisön edessä usein voimaton jos kielteiset voimat (yksilön näkemyksen mukaan) saavat siitä otteen.

Kulttuurin kasvattavien muotojen kautta omaksutut arvot voivat isenäistyä ihmisesä niin, että hänestä tulee luova elämän ja sen suunnan ihmettelijä. Näin hän voi ehkä antaa oman panoksensa kulttuurin kehittymiseksi. Luovuutta ilmeisesti tulisi aina olla, muuten tapahtuu jäykistymistä. Aito viire voi kadota. Toinen mahdollisuus on se, että liiallinen kaaos voi murentaa yhteiskunnan kantavan eetoksen. Vain eetos pitää yhteiskunnan toimintakykyisenä ja kulttuurisesti jonkin tasoisena, eivät yksityiset ihmiset.

Eräässä mielessä me olemme arkisissa askareissamme eräänlaisia teeskentelijöitä. Tietoisesti, puolitetöisesti tai tiedottomasti otamme huomioon yleisen elämänmuodon, yleisen käsityksen, ihmisten oletetut käsitykset jne. Tämän sosiaalisen esiymmärryksen varassa koetamme sopuilla joukkoon. Haluamme välttää ikävyyksiä, torjuntaa ja hylkäämistä. Näin itse asiassa olemme parempia kuin olemmekaan. Kulttuuri tekee hyvää meissä, ehkä joskus suorastaan pakottaa meidät hyvään. Kulttuurin eetos toimii näin myönteisesti kohottaen yksityisen ihmisen tasoa. Mutta se voi vetää meidät myös pahaan, jos yhteisön kulttuurinen tai moraalinen tila on huono.

Jähmeässä yhteiskunnassa tai yhteisössä on vaikea itse ruveta arvioimaan asioita jostain ideoiden tai moraalin henkilökohtaisesta näkökulmasta, olipa näkökulma kuinka kypsä tai harkittu tahansa. Yleensä siinä riskeeraa tulevaisuutensa, ainakin jos esittää kritiikkiä usein. Yksilöt yleensä "kesyyntyvät" ja alistuvat "realismin" edessä. Menestyminen edellyttää kykyä ennakoida ja nähdä, mitä yhteisö tai toimintasektori edellyttävät. Vaikkei aivan tyhmiä noudattajia palkitakaan, niin kohtuullisen älykkäät ainakin. Keskinertaisuuskin voi olla menestymisen tae.

Nuoleskeleva yleisen käytännön noudattaminen voi tuntua inhottavalta. Asia ei ole kuitenkaan niin yksinkertainen. Käytännössä usein on lähes 100 %:n varmaa, että vain noudattajat menestyvät ulkoisesti. Tosiasiassa useimmilla elämän aloilla noudat-

taminen on aivan hyväksytty käytäntö. Jos vallitseva yhteisön käytäntö ja kulttuuri ovat korkeatasoisia, ei niiden noudattaminen ehkä ole tuomittavaa, vaan kuuluu välttämättömänä osana ihmisen sosiaaliseen olemukseen. Korkeaa kulttuurista tasoa noudattavat ihmiset ovat varmaankin toivottavia. Elämä yksinkertaisesti toimii näin. Harvoin edes huomaamme olevamme noudattajia ja useimmat eivät edes kysele yhteisön muotojen oikeutusta.

Jos yhteisön idea on elävä, luova, liberaali ja innostava, merkitsee se yhteisöön liittyville ihmisille paljon. Ihminen ei voi yksin juuri mitään. Hänen mahdollisuutensa löytyvät vasta intensiivisestä yhteistyöstä; näin ainakin yleensä. Yhteisö antaa yksilöllekin voimaa ja kaikupohjaa, niin hyvässä kuin pahassakin. Ilman yhteisöä on inhimillisistä syistä muutenkin hyvin tuskaista.

Yhteisöillä on kuitenkin taipumus jäykistyä käytänteiden, muotojen, oikeitten ajatusten, teorioiden ja maailmankatsomusten ympärille. Johtajien ja jäsenten valta on joskus kiinni siitä, että asiat eivät muutu. Uutta ja toisenlaista paheksutaan. Paheksunta koetaan aidosti oikeutetuksi, koska yhteisön ajatusvalta antaa siihen voimaa. Yhteiskunnallisissa suhteissa yksityisellä ihmisellä ei ole juuri lainkaan henkilökohtaista valtaa, vaan valta juontaa juurensa niistä muodoista, jotka ovat koonneet yhteen useita ihmisiä. Valta on yhteisöllistä kaikua.

Yhteisöllä on siis eetoksensa. Se voi olla moraaliselta ja aatteiselta tasolta niin huono kuin hyväkin. Yhteiskunnan ja yhteisöjen eetokset ovat kansakunnan voinnin kannalta keskeisiä. Niiden laatua ei voi yksin kovin merkittävästi laskea tai nostaa. Ne ovat yhteisöllisiä olemuksia, joihin tietysti yksilön moraalilla ratkaisulla on merkitystä. Uhrautuva yksilöllinen tai yhteisöllinen työ voi olla siunauksellista yhteiskunnalle pitkäksi ajaksi.

Voimme mielestäni kuitenkin puhua myös ihmisen eetoksesta. Se on se osa ihmistä, jossa elää kaikki kulttuurin hänelle antama hyvä. Olipa tuo hyvä sitten puhdas noudattamista tai itsenäistä harkintaa. Ihmisen eetoksessa elää myös aidon itsenäisen hyvän mahdollisuus, samalla kuin siinä

elää yhteisöllisen hyvän jatkuvuus. Siinä voi kuitenkin myös elää kulttuurinen paha, yhteisöllinen heikkous, jos noudattaminen ei kannakaan arvokasta, vaan yhteisön erehdyksiä. Noudattamisen paine on kuitenkin suuri, oli yhteisön tila mikä tahansa.

Ihmisen eetoksessa ilmenee hänen hyvyytensä, kun hän pyrkii tekemään moraalisia ratkaisuja (itsenäisiä ja epäitsenäisiä), pyrkii arvokkaaseen, pyrkii ottamaan muut huomioon, ei haasta riitaa, sopeutuu, ei loukkaa. Jos ihminen ei ”sopeudu” yhteisöön, hän haastaa riitaa, loukkaa, uhkaa jne. Näin saattavat ainakin yhteisö ja siihen samaistuneet ihmiset kokea, vaikkei toisina ajattelijat tarkasti ottaen syyllistyisikään mihinkään. Käytännössä sopeutumaton ajautuu kahinoihin, olivatpa hänen pyrkimyksensä kuinka vilpittömät tahansa. Hän syyllistyy syntyvissä prosesseissa. Paineikkaassa tilanteessa hän myös erehtyy.

Ihmisen eetos on luonteeltaan sekä itsenäinen että sosiaalinen. Eetos kuuluu kehittyneeseen ihmisenä olemiseen. Sopeutuminen ja itsenäisyys eivät aina ole ristiriidassa keskenään, mutta se riippuu yhteisön tilasta. Moraalisesti voi joskus olla kyseenalaista sopeutua, vaikka sopeutumattomuus voi olla toisessa tilanteessa oire persoonallisesta kehittymättömyydestä. Kuka voi tässä suhteessa asettua tuomariksi? ”Älä tuomitse, ettei sinua tuomittaisi”. Tästä ei jaksa aina pitää kiinni. Hyvän mahdollisuus on ihmisen eetoksessa.

Ihmisen paatos

Ihminen on ristiriitainen olento. Pinnalla meissä voi ilmetä hyvää tahtoa, toisten huomioon ottamista, sopeutumista. Syvemmällä meissä elää aivan toisenlaisia ajatuksia. Tätä syvempää puolta voi kutsua paatokseksi, koska siellä asuvat sekä intohimo että kärsimys. Intohimolla ymmärrän vallan, itsentäkohottamisen, pyyteen ja ahneuden monenkirjavaa maailmaa. Intohimoja voisi kutsua myös narsistisiksi voimiksi, koska ne rakentavat identiteettiä. (Kts. tarkemmin Turunen: Sielutieteen perusteet. Jyväskylän yliopiston filosofian laitoksen julkaisuja 29/1986.)

Ihmisen intohimot toimivat aina ja kaikkialla, olivatpa puitteet vähäiset tai suuret. Ihminen haluaa valtaa, voimaa ja kunniaa. Se vain ilmaistaan usein kauniimmin. Ihminen haluaa olla oikeassa, tulla hyväksytyksi ja saada jotain itselleen. Hyvä ja paha elävät ihmisen toimissa rinnakkain.

Ankarat intohimot eivät pääse näyttämään usein karmeassa alkukahmossaan. Kulttuurin eetos toimii pidättelijänä, ehkä ihmisen luontainen häveliäisyyskin, joka sekin voi olla kulttuurista alkuperää. Intohimojen tulee pukeutua kulttuurieetoksen tai yhteisöetoksen hyväksymään asuon, jolloin ne ikäänkuin kesyntyvät. Niin on hyvä. Mutta jos eetokseni onkin täysin paatoksen käytössä, niin on kyse harhautuksesta, valepuvusta, jonka intohimossani valmistan. Paatoksessa elävät todelliset, salaiset ajatukseni.

Paatosta ei puutu keneltäkään ihmiseltä. Toiset ovat vain sen kätkenneet tai parhaimmillaan jalostaneet ja kypsyttäneet sitä. Toisilla intohimot rehottavat näkyvillä. Kumpi on parempi, sitä ei voi aina tietää. Elämän koettelemuksissa, ristiriidoissa ja taisteluissa intohimomme revittää usein esiin, salaiset ajatuksemme paljastuvat. Ehkä ymmärrämme niitä silloin hävetä, jos jaksamme ne kohdata ja myöntää.

Ihmisen draamaa näytellään siellä, missä meidän intohimomme kietoutuvat toisiinsa, perheissä, työpaikoilla, politiikassa. Eetos estää kaiken puhkeamista intohimojen raaksi taisteluksi. Jos eetos ei ole kuitenkaan kypsynyt mieleissäni kohti itsenäistä arviointia, inhimillisesti arvokkaan ulottuvuuksilla, se toimii kuitenkin todellisten tarkoitusten peittona. Aina on sekä että, mutta kulttuurista ajattelua olisi yritettävä viljellä kohti itsenäisyyttä. Kysymys on monesti siitä, kuinka paljon olen valmis kärsimään, mistä kaikesta olen valmis luopumaan. Henkemme on kuitenkin heikko. En jaksa aina ymmärtää, vaikka kuinka ponnistaisin.

Salaiset ajatukset kätkeytyvät itseltäni. Ehkä se on syvimmiltään elämän lempeyttä. On siedettävämpää ajatella hyväksyttävällä tavalla. Elämän intohimodraamat saattavat pakottaa minut kohtaamaan salaiset ajatukseni. Evankeliumien mukaan salaisten ajatusten paljastuminen ilmeisesti

merkitsee kypsymistä. Ne, jotka joutuvat kohtaamaan ja jaksavat kohdata salaisia ajatuksiansa, saavuttavat ilmeisesti jotain. Saavutus ei varmaankaan tuo ulkoista kunniaa. Valta, voima ja kunnia tunnetussa rukouksessakin osoitetaan muualle; se ei kuulu ihmiselle. Tosin me olemme niitä täällä harhaisesti jahtaamassa kaiken aikaa. Ihmisten salaisuudet paljastuvat lopulta, näin uhataan. Emme voi välttää intohimojemme näkymistä maailmalle, ainakaan loputtomiin. Kauheat sisälmyksemme paljastuvat.

Vaikka ihminen käyttäisi kaikki henkiset voimavaransa intohimojensa tiedostamiseen, hän joutuu tunnustamaan avuttomuutensa niiden edessä. Ne tulevat aina kuvaan mukaan ovelasti kiertotietä. Ehkä ”ihmisen poika” meissä ymmärtää hävetä narsistisia voimia. Olisikohan näin jokin sovittava voima eetoksen ja päätöksen välillä olemassa?

Paatos vääristää ilmeisesti lähes kaiken aikaa myös kuvaamme ja käsitystämme maailmasta. Se luo harhan (majan) verhoa katseeseemme. Se, joka osaa katsoa ihmisen patologisen ytimen läpi, näkee ilmeisesti totuuden. Ehkä todelliset syyt, ”synnyttävät” näkyvät vasta päätöksen tuolla puolen.

Ihmisen ja yhteisön genius

Roomalaiset arvelivat jokaisella ihmisellä, jokaisella kansalla, jokaisella yhteisölläkin olevan oman geniuksensa. Genius oli kai jonkinlainen henkiolimus. Siinä asui voima, lahjakkuus ja ilmeisesti kohtalokin. Genius ohjasi ihmisen tai yhteisön kulkua, antoi niiden elämälle merkityksen.

Nykyäänkin voitaisiin puhua geniuksesta. Ihmisellä on selvästi lahjakkuutensa, neroutensa, voimansa. Ihmisessä voi elää voimakas lataus, jolla hän elävöittää myös niitä, jotka ovat hänen lähipiirissään. Toisaalta yhteisöissäkin voi elää luovaa voimaa ja intensiteettiä, jonka seurauksena yksilöt voivat yltää paljon parempaan kuin yksin. Yhteisöllisyydessä voi elää hienoja ja kantavia, innostavia voimia.

Genius on kuitenkin kaksiteräinen kuten

ihminen itsekin. Yhteisön genius voi olla yhdenmukaistava, sitova ja lannistava. Se voi kontrolloida työn ja mielipiteen suuntaa. Silloin aivan ilmeisesti inhimilliset intohimot ovat kiinnittyneet yhteisöllisiin energioihin, yhteisön geniukseen. Kaikissa yhteisöissä taistelevat tietysti kaikki inhimilliset voimat. Geniuksen korkeatasoinen eetos voi pitää yhteisön oikealla raiteella, vaikka inhimilliset intohimot yrittävätkin sitä hämärtää. Yhteisön kulttuurinen taso kestää ja kesyttää omat ahneudet ja intressit.

Kaikille yhteisöille muodostuu aina genius. Se on lainomainen prosessi. Ihmisten yhteisyys synnyttää aina ikään kuin yhdistäviä energioita, joita ulkopuolisen saattaa olla joskus vaikea lähestyä. Ulkopuolisen on usein käytävä jokin prosessi läpi, esim. keskusteluprosessi yhteisön kanssa, ennen kuin hän tulee osaksi yhteisöä.

Yhteisön geniuksen taso on riippuvainen myös siitä, mitä kulttuurisia arvoja siellä viljellään. Jos yhteisö haluaa levittää omaa geniusta ympärilleen, sen on alettava prosessoida, ehkä juuri keskustella ympäristön kanssa. Siinä itse asiassa yhteisön omakin genius kehittyy. Intensiivinen kohtaaminen ympäröivän maailman kanssa kehittää niin yksilöä kuin yhteisöäkin. Aina on jotain opittavaa, mutta se edellyttää päätöksen vaientamista. Geniuksella on omat kriisinsä ja prosessinsa, jotka syntyvät siinä itsessään ja yhteydessä ympäröivään maailmaan.

Erotukseksi yhteisön tai yksilön eetoksesta ja päätöksestä, genius on jotain viljeltyä, jotain jossa voi elää pitkälle kirkastuneita ideoita. Genius on henkinen energialataus, joka kasvaa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, mutta tietysti myös sisäisissä prosesseissa. Genius ei ole koskaan mikään täydellisyys, vaan vajavainen kuten ihminen itsekin. Sen on alistuttava kanssakäymiseen ja maailman rajoituksille, jos se aikoo kehittyä ja jos se aikoo pitää intohimonsa kurissa. Hienostuneen geniuksen muodostuessa on väärin ajatella, että se on ansaittu. Pikemminkin se on annettu. Näin voi joskus vaikuttaa siltä, kuin genius toteuttaisi jotain tehtävää. Ihminen tai yhteisö on geniuksen ”käytössä”. Geniuksella ja ihmisen persoonallisuudella voi

nähdä olevan hiuksenhienon eron. Näin on myös yhteisön kohdalla.

Maailma on ihmisen intohimojen, narsististen voimien näkökulmasta aina kiusaus. Saadaksemme maailmalta palkkiota ja tyydytystä narsistisille unelmillemme, me aina joudumme kohtaamaan maailman, ehkäpä antamaan sille periksi. Saatamme alkaa toimia, puhua, pukeutua, elehtiä sen mukaan, minkä katsomme asiaan kuuluvaksi. Moni on "virkansa näköinen mies". Tämä on aivan inhimillistä, mutta myös arveluttavaa. Voisiko muuten toimia? Ehkä aina jonkun verran itsenäisemmin. Maailman järjestelmät tarjoavat meille valtaa, voimaa ja kunniaa. Moni tuntee jopa niitä saaneensa.

Jos alkaa aavistella sitä, mihin ihminen on salaisesti kiinnittynyt, sitä voi yrittää puhutella. Ihmisen tai yhteisön salaisia ajatuksia voi lähestyä. Tällöin alkaa säännömukaisesti esiintyä ärtymystä, kiemurtelua, loukkaantumista, suuttumusta jne. Ihminen, yhteisö (ja usein molemmat samassa henkilössä) eivät halua tulla häirityiksi salaisissa pyrkimyksissään, salaisessa identiteetissään. Silloin herää tietysti kysymys, miksi pitäisikään häiritä salaisia pyyteen, vallan ja ahneuden kuvioita. Miksi riistää kuviteltu valta, voima ja kunnia? Häiriköksi heittäytyminen kai edellyttäisi, että tietäisi häiriön olevan välttämätön tuhon edessä. Mutta tietääkö sitä koskaan varmasti? Ihmisen kyvyt ovat tässä suhteessa rajalliset ja narsististen voimien harhautus niin salakavala jokaisen kohdalla.

Ihmiskunnan historiassa monia tällaisia "häiriköitä" kunnioitetaan. Tällaisia valtaa ja luutuneita identiteettejä kolhineita henkilöitä olivat mm. Sokrates ja Jeesus Nasaretilainen. Heillä lienee ollut syynsä. Heidän geniuksensa ovat ainakin piirtäneet mahtavia jälkiä ihmiskunnan historiaan.

Jos geniukselle halutaan varata myönteinen sisältö, ts. sitä pidetään eräänlaisena henkisenä idea-energiana, energieana, entelegeiana, niin vastaavasti geniuksettomuus on vallan kouristusta, pysähtymistä. Ilmeisesti genius asuu jonkun aikaa jossakin yhteisössä; sen aikaa, kun ideat todella palaavat siinä. Kun paatokselliset intohimot luonnostaan kietoutuvat yhteisöön, voi olla, että ne lopulta saavat vallan, ja geniuksen on vetäydyttävä pois. Näin voi käydä

monesta syystä. Esimerkiksi silloin kun ihminen ei tyydy vain kantamaan ideaa, vaan haluaa sen myöskin omistaa, jotta saisi valtaa, voimaa ja kunniaa.

Kypsyttävä genius

On kahdenlaista paatoksen kesyyntymistä. Tyypillistä on intohimojen kätkeytyminen, piiloutuminen. Silloin syntyy enemmän tai vähemmän valheellista ulkokuorta, vaikkakin mukana voi olla kaunista omaksuttua eetosta, paljonkin. Hyvä, että on jotain hyvää, esimerkiksi kasvatuksen seurauksena kuin että olisi vain paljaita intohimoja, esimerkiksi huonon kasvatuksen seurauksena.

Paatos voi kesyyntyä myös kypsymisen seurauksena, elämän koettelemuksissa ponnistellen, kärsien ja oivaltaen. Jos ihminen on kypsyttänyt jonkun osan paatoksestaan, se saattaa tuntua hänen ympäristössään valona ja kirkkautena. Se vaientaa läsnäolijoidenkin paatoksellisia intohimoja. Se saattaa saada minut häpeämään kurjuuttani, vaikka se voi tehdä myös hyvää, jos samalla tuntee saavansa osakseen rakkautta. Vanhemmilla ihmisillä voi usein olla kirkas säteilevä genius. He ovat oppineet elämältä jotain.

Ilmeisesti yhteisön genius voi auttaa yksilöitä kaivamaan itsestään esiin parempaa ihmistä, ei vain paatoksen kätkemistä, vaikka se onkin aina ensimmäinen ja luonnollinen reaktio. Yhteisön henki vain ei ole ohjailtavissa. Se muodostuu, mikä muodostuu. Genius ei ole käskettävissä. Prosesuaalinen yhteisöllinen kehitys voi auttaa hengen muodostumista ja yksilöiden intohimojen vaimentumista. Genius elähdyttää, innostaa, hoitaa ja parantaa. Valtaa himoitsevat energiat kietovat ihmisiä verkkoonsa. Aina genius kuitenkin yhdistää, "sivuaa" (tangeeraa) ihmisten sieluja.

Kenen on valta, voima ja kunnia?

Vallan, voiman ja kunnian kysymys on vaikea ihmiselle. Mutta ehkei koskaan yksityiselle ihmiselle. Vain yhteisöjen kautta, niissä elävän järjestyksen, muodon, teoreetti-

sen tai maailmankatsomuksellisen päätöksen tukemana ihminen voi saada suuruutta persoonaansa. Oli tuo suuruus sitten valhevaloa, pimeydenvarjoa tai parhaimmillaan kaunista eetosta. Meidän on vain ymmärrettävä, että maalliset vallat jakaessaan palkkioita ovat myös kiusauksia, jotka syövät meistä ehkä arvokkaita inhimillisiä osia. Henkilön voima voi olla pelkästään järjestelmän voimaa ja siitä voi näin puuttua kaikki inhimillisesti saavutettu. Se, mikä on saavutettu, on saavutettua muotoa, järjestystä ja valtaa kumartamalla, niin hyvä kuin pahakin.

Kun erilaista päätöstä kantavat ihmiset kohtaavat, se tuntuu paineena. Päätökset tunnustavat toisensa. Tunnustivathan demonitkin Jeesus Nasaretilaisen. Päätökset ovat tiukassa kuin synti. Onko ihmisen ryhdyttävä arvioimaan moraalisesti sitä, mitä hänen mielessään, mielen syvyyksissä elää.

Kun alkaa tarkkailla moraalisesti ajatuk-

siaan, nousee mieleen helposti kaikkea nauruttavan törkeää. Se ei ole vaarallista, vaan luonnollinen reaktio. Pinnalliset ajatukset katoavat. Vaikuttavimpia ovat kiinteät syvät ajatukset, varsinkin ne, jotka kätkeytyvät, tai ne voimat jotka ylläpitävät päättäväisiä päätöksiä.

Maailmankatsomukselliset vallat ovat erityisen salakavalialia, koska ne saavat energiansa narsistisista voimista. Jokainenhan meistä edustaa oikeita näkemyksiä, on edistyksellinen, arvostaa oikeita asioita, muodostaa oikeita ajatuksia, on vaikkapa "tieteellinen". Uskovaisia ovat kaikki ihmiset.

Ehkä ihmiselle ei ole lainkaan annettu totuutta, ei niin tieteellistä kuin uskonnollistakaan, saatikka filosofista. Narsismimme ei vain tätä kestä. Emme tunnista energioita, jotka ajatuksiamme ajavat. Kenen on siis valta, voima ja kunnia?

Katriina Kajannes:

Opettajan ja oppilaan suhde Hermann Hessen romaaneissa

Hermann Hessen romaanit ovat ihmisen sisäisen kasvun kartoitusta; hän kuvaa varsinkin kehityksen ratkaisevia kriisejä ja käännteitä, kuten nuorukaisen aikuistumista, lapsen havahtumista tajuamaan elämän välttämättömyyksiä, keski-ikäisen lopullista kypsymistä itsenäisyyteen. Kriisi ei tällöin merkitse mitään kielteistä, vaan se on väistämätön vaihe matkalla uuteen. Hessen tärkeimpiä ihmissuhteita ovat läheiset ystävyysliitot, jotka solmiutuvat samaa sukupuolta olevien välille, sekä opettajahahmoihin muodostuvat kontaktit. Monesti opettaja ja ystävä ovat yksi ja sama henkilö. Suhteitten kuvauksessa käydään lävitse ihmisen sielunmaiseman rotkoja ja huippuja. Mukaan tulee elämän omaa paradoksisuutta.

Siteen muodostuminen

Emil Sinclairin opettaja-ystävistä keskeisimmät ovat Demian ja Pistorius. Knechtiin vaikuttaa eniten vanha musiikkimesta-

ri; H.H:n ohjaajana teoksessa Die Morgenlandfahrt on Leo Andreas, jota H.H. tottuu pitämään palvelijana mutta joka osoittautuu koko idänkävijäin veljeskunnan johtajaksi.

Hesse kuvaa ystävyysuhteen vähittäistä kehkeytymistä sekä opettajan ja oppilaan välisen siteen solmiutumista ja lujittumista. Eräät hänen teoksensa rakentuvat ystävyysparin ympärille —selvimmin *Narziss und Goldmund*— mikä palauttaa lukijan mieleen romantiikan kauden teokset; suuri osa romantiikan sanataidetta oli tällaisten toisinaan täydentävien hahmojen kuvausta. *Unterm Rad* -romaanista lähtien Hessen teoksissa esiintyvät toisilleen läheiset ja keskenään komplementaariset hahmot edustavat osaltaan myös hänen oman minuutensa kahta eri puolta. Hessen ajattelun mukaan sama perusrakenne vallitsee yksilöissä, ihmissuhteissa ja myös kaikkein laajimmissa yhteyksissä, joissa ihminen on osallinen. Opettajan ja oppilaan suhde on siis hänen kuvaamanaan universaalinen.

Samoin kuin Giebenrath, Sinclair, Sidd-

harta, H.H. ja Knecht, myös Narziss ja Goldmund valitsevat esikuvansa osittain tiedostamattomin perustein ja kohtalon-omaisen väistämättömästi. Usein kyse ei oikeastaan ole valinnasta, vaan henkilöt ohjautuvat opettajiensa luo sisäisen ominaislaatunsa mukaisella tavalla, ja sattuma on yleensä vaikuttamassa ensimmäisen kosketuksen tapahtumiseen. Opettaja edustaa heidän vielä tiedostumattomia ihanteitaan ja auttaa niiden esiintuloa.

Olenaisena ehtona opettajan ja oppilaan suhteen syvenemiselle ja täysipainoisuudelle on Hessen kuvauksissa henkilökohtaisen kiintymyksen ja molemminpuolisen arvonnannon viriäminen. Rakastaessaan mestaria oppilas oppii rakkauden. Tunneside saa joskus myös eroottista sävyä, kuten myös Platonin dialogeissa. Onkin katsottu Hessen tarkoituksellisesti ja didaktista tendenssiään seuraten sisällyttäneen esittämiinsä opettajan ja oppilaan kontakteihin kuvauksia homoeroottisten ainesten sublimoinnista. Eroottisuus toimii tällöin yksilön psyykkisten voimien avaajana.

Myytistä nykypäivään

Viisas vanhus ja sielujen opastaja ovat jo myyteistä tuttuja. Hessen romaanien opettajahahmoilla on tietäjän arkkityypisiä piirteitä, mutta keskusteluissa he joskus muistuttavat moderneja psykologeja. Merkittäviä ovat myös tekstiyhteyksissä muodostuvat liittymät Kiinan ja Intian kulttuureihin. Hesseä kiinnostaa niin ikään tapahtumien projisoiminen luonnonkulttuureihin.

Itämaisten uskontojen mukaan tärkeänä ihmisen henkistä kehitystä edistävänä tekijänä on hänen suhteensa mestariin; on tapana puhua myös nuoremman ja vanhemman veljen välisestä liitosta. Katolisessa luostarilaitoksessa toteutuu samansuuntainen ajatus: noviisi antautuu isien johdettavaksi, joskin yhteisenä opettajana on Kristus.

Hessen tuotannossa tavattava johdettava ja mestari on siis myyttikriittisesti sama hahmo kuin myyteissä esiintyvä viisas vanhus, joka ohjaa kokeilusta koettelemusten

ja ahdinkojen lävitse. Hessen kuvaamissa mestareissa on piirteitä, jotka liittävät heitä idän vanhoihin kulttuureihin mutta selvästi myös kristilliseen perinteeseen. Palvelemalla hallitseminen on hänen keskeisiä Intiaan ja Kiinaan viittaavia teemojaan. Kun Goethe valitsee romaaninsa päähenkilölle nimen Wilhelm Meister, Hessen Das Glasperlenspielin päähenkilönä on Knecht.

Tavoitellessaan opettajansa ja esikuvansa suosiota ja pyrkiessään jäljittelemään häntä Hessen romaanien oppilaat eivät luonnollisestikaan pidä päämääränään kulttuuriperinnön siirtämistä eivätkä yhteisön etua, vaan heidän ponnistelunsa on sanellut omasta sisimmästä nouseva toive. Hessen romaaneissa ihmisen kohtalo nousee esille hänen sisimmästään ja saa sitten vahvistuksen opettajan kautta. Päähenkilöiden tehtävänä on löytää juuri heille luontainen ja sisäisesti määrätty tie, ja tähän etsintään yksilö kaipaa ohjausta mestariltaan. Mestarin tehtävän on huolehtia, ettei suojatti liiaksi ala jäljitellä häntä, vaan pyrkii nimenomaan tälle omimmalle tieleen. Opettaja auttaa häntä heräämään eli tulemaan tietoiseksi omasta olemuksestaan, mutta hänen on myös luovuttava opettajastaan. Yksilöitymisprosessissa on välttämätöntä olla altis jättämään jäähyväiset rakkaimmillekin kumppaneille. Lähteminen on Hessen keskeisimpiä aiheita. Opettajan on puolestaan tehtävä itsensä vähitellen tarpeettomaksi kasvatilleen, jonka on suoritettava tärkeimmät valintansa aivan yksin.

Eräät Hessen kuvaamista opettajista pyrkivät tieteen tahtoon säilyttämään etäisyyden suojatteihinsa. Nämä joutuvat kamppailemaan päästäkseen heidän opetettavikseen. Opettajan on johdatettava heitä ja sitten luovuttava siitä. Lähtäminen ja etääntyminen vuorottelevat Hessen teosten ystävyysliitoissa. Opettajilta saatu tieto ei ole oikeastaan ulkopuolelta omaksuttua vaan elämyksellistä ja siitä tulee osa omaa persoonallisuutta.

Opettajahahmoin Herman Hesse on saanut aineksia lämpimästä ja läheisestä suhteesta, joka hänellä oli isoisänsä, jonka huumorintajua ja elämäkokemusta hän arvosti. Eräät opettajista, esimerkiksi

Narziss, näyttävät puolestaan saaneen piirteitä muutamista Hessen henkisistä esikuvista. Heissä on Nietzschen edustamaa oman erityislaatunsa tiedostavan valioihmisen leimaa, tai heidän taipumuksensa suhtautua ihmisten käyttäytymiseen tarkkanäköisen analysoivasti sisältää viittauksen Jungiin ja syvyyspsykologiaan.

Kosminen leikki

Esikuvan ja ystävyuden merkityksestä Hesse kirjoittaa *Das Glasperlenspielin* jaksossa, jossa Knecht pohtii suhdettaan musiikkimestariin ja ajattelee tämän johdattavan häntä suojelevasti ja lempeästi niin kauan kuin nouseva ja laskeva tähti vetää muita perässään. Knechtin mielessä kehkeytyy visio, jossa hän näkee seuraavansa vanhusta mutta tajuaa välillä osien vaihtuneen. Hetkittäin hän tuntee olevansa itse samalla kertaa vanhus ja poika.

Dieser sinnvoll-sinlose Rundlauf von
Meister und Schüler, dieses Werben der
Weisheit um die Jugend, der Jugend
um die Weisheit, dieses endlose,
beschwingte Spiel war das Symbol
Kastaliens, ja war das Spiel des Lebens
überhaupt, das in alt und jung, in Tag
und Nacht, in Yang und Yin gespalten
ohne Ende strömt.

Knecht pitää mestarin ja oppilaan ystävyyttä kosmisena leikkinä ja vertauskuvana. Äärettömyyden ympyrä, maailmankaikkeuden perusvoimien vuorovaikutusta esittävä kuvio, on Kiinan taolaisuuden symboli. Ennen Kristusta elänyt mestari Lieh-tse opetti, että jang ja jin ilmenevät päivässä ja yössä, valossa ja pimeydessä, taivaassa ja maassa. Ne ovat toistensa vastavoimia, ja kaikki olevainen on niiden välisen liiton tulosta. Yhdessä ne muodostavat kokonaisuuden.

Tähdentäessään, että hänen ja Goldmundin ystävyuden päämääränä ei ole samankaltaistuminen vaan että tulee oppia tuntemaan toisensa ja arvostamaan toisiaan juuri sellaisina kuin he ovat, Narziss mainitsee: ”Wir zwei, lieber Freund, sind Sonne und Mond, sind Meer und Land.” Hän pitää heitä toistensa vastakohtina ja täyden-

täjinä. Hänen sanansa rinnastuvat taolaisuuden opetukseen kaikkeuden perusprinsipeistä. Ne toteutuvat yksilössä ja niissä kokonaisuuksissa joihin hän kuuluu.

Demianin henkilöahmot tai ainakin keskeisimmät heistä ovat eräältä kannalta tulkittavissa Sinclairin psyyken eri puolien personoinneiksi. Toisaalta he ovat myös todellisia henkilöitä teoksessa; edustaessaan Sinclairille jotakin hänessä itsessään olevaa he tulevat hänelle tärkeiksi. Demianin nimi juontuu kreikan substantiivista daimon, joka merkitsee demonia, suojelushenkeä, kohtaloa. C.G. Jung puolestaan kutsui tätä ihmisen psyyken keskusta, ohjaavaa tekijää, nimityksellä itse. Narzissia, Hermineä, Pabloa, Mozartia voi pitää Hessen romaanissa ulkonaisena vastineena sisäiselle opettajalle, joka johtaa ihmistä.

Eräissä tapauksissa taide on ainoa alue, jolla Hessen teosten opettaja- ja oppilas-hahmojen välinen yhteys pääsee toteutumaan säröittä. Mestari Niklaus kykenee arvostamaan Goldmundissa kuvanveistäjää, ei ihmistä. Ihmissuhteiden vaikeus ja niiden herkkä haavoittuvuus ovat muutenkin esillä Hessen henkilöiden kokemuskentässä. Toisaalta yhteys voi ulkonaisessa suhteessa katkettuaankin vielä jatkua sisäisenä.

Goldmundin ja Niklausen välit muistuttavat suhdetta, joka Hessellä oli eräisiin tärkeimpiin kaunokirjallisiin esikuvuihinsa. Goetheä kohtaan tuntemaansa ihailua ja vastustushalua hän tilittää romaanissa *Der Steppenwolf*. Nukahtaessaan eräessä ravintolassa Haller uneksii tapaavansa Goethen ja käyvänsä tämän kanssa pitkän keskustelun, jonka kestäessä tulee esille hänen ambivalenttinen asennoitumisensa.

Narziss ja Goldmund joutuvat elämänsä aikana sekä oppilaan että opettajan rooleihin. Tietäjän ja hänen seuraajansa välinen suhde on tässäkin teoksessa kuvattu yleisinhimilliseksi ilmiöksi, joka kertautuu sukupolvesta toiseen. Runossa *Seifenblasen* Hesse kertoo kolmesta henkilöstä, nimitäin tutkimustyötään suorittavasta viisaasta vanhuksesta, nerokkaan nuoruudentoksen luovasta opiskelijasta ja poikasesta, joka iloisena puhalttaa saippuakuplia. Runon viimeinen säkeistö kuuluu seuraavasti:

Und alle drei, Greis, Knabe und Student
Erschaffen aus dem Maya-Schaum der Welten
Zaubrische Träume, die an sich nichts gelten,
In welchen aber lächelnd sich erkennt
Das ewige Licht, und freudiger entbrennt.

Lähteet:

Campbell, Joseph, *The Hero with a Thousand Faces*. Eight printing. Cleveland and New York 1966.

Capra, Fritjof, *Fysiikka ja tao. Tutkimus nykyajan ja itämaisen mystiikan yhteneväisyyksistä*. Suom. Mikko Kilpi. Porvoo 1983.

Field, George Wallis, *Hermann Hesse*. New York 1970.

von Franz, M.-L., *The Process of Individuation*. In: Carl C. Jung, *Man and his Symbols*, p. 158—229. London 1964.

Hafner, Gotthilf, *Hermann Hesse Werk und Leben. Ein Dichterbildnis*. 3., ergänzte Auflage. Bayreuth 1970.

Hesse, Hermann, *Gesammelte Schriften I—VII*. Frankfurt am Main 1957.

Hilbk, Hans, *Das Problem der Erziehung im Spätwerk Hermann Hesses. Versuch einer systematischen Darlegung seiner*

Grundgedanken unter anthropologisch-erziehungswissenschaftlichen Gesichtspunkten. Münster/Westfalen 1959.

Hsia, Adrian, *Hermann Hesse und China. Darstellung, Materialien und Interpretation*. Frankfurt am Main 1974.

Mayer, Hans, *Hermann Hesse and the "Age of the Feuilleton"*. In: *Hesse. A Collection of Critical Essays*, p. 76—93. Edited by Theodore Ziolkowski. Englewood Cliffs, New Jersey 1973.

Parrinder, Geoffrey, *Elävät maailmanuskonnot*. Suom. Mirja Rutanen. Toinen painos. Helsinki 1972.

Rose, Ernst, *Faith from the Abyss. Hermann Hesse's Way from Romanticism to Modernity*. London 1966.

Seidlin, Oskar, *Essays in German and Comparative Literature*. Chapel Hill 1961.

Unto Tähtinen:

Mahatma Gandhin väkivallaton vastarinta

Nykyisin Intiassa puhutaan erityisestä ”gandhilaisesta filosofiasta”, elämäntavustuksesta, jolla on oma erityinen luonteensa, omat oppinsa ja joka paljolti myös poikkeaa vanhemmista elämäntavustuksista. Gandhilainen filosofia perustuu oleellisesti vuonna 1869 Porbandarissa Intiassa syntyneen ja 1948 Delhissä väkivaltaisesti kuolleen Mohandas Karamchand Gandhin elämään ja persoonaan.

Monille intialaisille Gandhi oli ja on vieläkin *maha-ātma*, suuri varsinainen minä. Se elämäntavustus, filosofia, teoria tai uskonto, jota nimitetään ”gandhilaisuudeksi”, on syntynyt oleellisesti hänen henkilökohtaisena kokemuksenaan, se on seurausta oppien ja moraalisten periaatteiden —hypoteesien— soveltamisesta käytäntöön. Pelkistä teorioista, verbaalifilosofiaista on vähän apua, jos niitä ei sovelleta käytäntöön jokapäiväisessä elämässä sen kaikilla aloilla. Vasta sen jälkeen, pragmaattisen testin läpikäytyään hypoteesit tulevat totuudeksi.

Gandhilainen filosofia on näin abstraktio Gandhin ja hänen työtoveriensa eletystä ja toimintaan sovelletusta elämästä. Tavallaan se on hänen elämäkertansa. Askel askeleelta Gandhi sovelsi aatteita omaan toimintaansa, mikä osaltaan paljastaa asteettaisen henkisen kasvun ja aatteiden jatkuvan korjautumisen.

Gandhi valmistui lakimieheksi, suoma-

laisittain varanotaariksi, joka aluksi toimi Intiassa heikolla menestyksellä. 1893 hän matkusti Etelä-Afrikkaan, jossa hänestä muutamassa vuodessa tuli menestyvä lakimies. Mutta sorretun intialaisen vähemmistön tukala asema vei hänen huomionsa ja hänestä tuli asteettain eräänlainen sosiaalityöntekijä. Kun ansiotyöstä tuli este harastuksille, hän luopui siitä ja omistautui kokonaan sosiaaliseen palkattomaan avustustyöhön. Hän julkaisi viikottaista sanomalehteä ja oli siten valistustyön tekijä tai aikuisopettaja. Hän havaitsi hyödylliseksi perustaa toimintakeskuksen, omavaraisuuteen tähtäävän ”Tolstoi-farmin”. Hän oli tässä vaiheessa paljolti tolstoilainen. Hän havaitsi ruumiillisen työn ja omavaraisuuden hyödylliseksi keinoksi vapautua tekemään sitä työtä, mikä oli hänestä tärkeintä: auttaa vaikeuksissa olevia maanmiehiään. Omavaraisuus osaltaan edellytti rajoituksia elämäntavoissa niin, että hän luopui kaikesta turhasta.

Gandhista kehittyi kansansivistys- ja sosiaalityöntekijä sekä poliitikko. Aluksi hän toimi pari vuosikymmentä Etelä-Afrikassa, sittemmin kolme vuosikymmentä Intiassa.

Perusolemukseltaan Gandhi oli hyvin uskonnollinen henkilö. Hän katsoi, että voidakseen olla uskonnollinen, on sovellettava uskontoa kaikkeen elämään, myös politiikkaan. Näin hän tavallaan uskonnollisti politiikan — eikä päinvastoin.

Gandhi oli poliitikko, joka ei koskaan ollut kiinnostunut poliittisesta teoriasta tai politiikan hyväksytyistä oppikirjoista. Sen sijaan hän luki uskonnollista kirjallisuutta ja ammensi siitä ideat, jotka hän sovelsi omaan yhteiskunnalliseen toimintaansa, paljolti uudella tavalla.

On huomattava että uskonto oli Gandhille eräänlaista yleisuskontoa, jonka kannalta on yhdentekevää, onko joku henkilö hindulainen, kristitty tai marxilainen. Pääasia on, että hän käytännössä pyrkii elämään itse hyväksymiensä oppien mukaisesti ja lakkaa puhumasta siitä mitä ei sovelle.

Tämä merkitsee totuudellisuuden vaatimusta, harmoniaa ajatuksen ja teon välillä. Noudatettuna menetelmä valaisee totuuden, jolla Gandhi yleensä ymmärsi posittiivisen lain ja yhteiskunnallisten järjestelmien yläpuolella olevaa luonnonoikeutta. Luonnonoikeuteen vedoten on korjattava ilmenevä vääryys.

Osaltaan tehokkaimmat menetelmät tämän päämäärän saavuttamiseksi ovat ei-väkivaltaisia. Väkivallan avulla saavutetut tulokset ovat vain näennäistuloksia, mutta todelliset ja kestävät arvot voidaan tehdä reaalisiksi vain ei-väkivallan avulla. Se merkitsee, ettei perusteta toimintamenetelmiä toisten elävien olentojen hyväksikäyttöön. Ei-väkivalta sulkee pois kaiken riiston, universaalisesti. Moraalisesti puhtaiden menetelmien tulee olla sellaisia, ettei tehdä pahaa ainoallekaan elävälle olennolle, ei aiheuteta tahallisia esteitä yhdenkään elävän olennon oikeutetuille tai luonnollisille pyrkimyksille.

Ahimsä, ei-väkivalta on ikivanha eritoten askeettisten koulukuntien hyve. Näitä ovat ennen muita jainalaiset, buddhalaiset ja yogit. Mutta Gandhi, poiketen tässä edeltäjistään, sovelsi tätä moraalinormia myös politiikkaan. Hän asetti moraalisesti puhtaan politiikan vaatimuksen. Kaiken politiikan tulee olla totuudellista, luonnonoikeuteen tähtäävää ja ei-väkivaltaista.

Gandhi kehitti tehokkaan menetelmän *satyagrahan*, luonnonoikeuteen pitäytymisen. Sen toimintametodina on ensinnäkin olemassaolevan yhteiskunnallisen tai poliittisen tilanteen toteaminen. Tässä voidaan käyttää empiiristä metodia. Toiseksi on tarpeen tiedostaa vastaava ideaali ja tämä

tapahtuu mietiskelyn eli rukouksen avulla. Toisin sanoen keskitytään henkisesti kysymään, miten kyseisten asioiden tulisi olla. Käytetty metodi on intuitioon perustuva ja se muistuttaa länsimaalaisten filosofien fenomenologista metodia. Ongelmat pelkistetään, yksinkertaistetaan, jolloin voidaan nähdä totuus suoraan. Kolmanneksi etsitään toteuttamiskelpoinen menetelmä, jolla olevia oloja voidaan tosiasiallisesti muuttaa askeleen verran ideaaliin suuntaan. Tämä on pragmaattinen metodi, jonka käyttö perustuu siihen kysymykseen, mikä menetelmä on olosuhteiden kannalta mahdollinen ja tehokas.

Gandhi totesi, että yksi askel riittää minulle. Hän ei koskaan tähdännyt kaukaisien tuonpuoleisten ideaalien etsimiseen, vaan pyrki asteettaiseen, realistiseen, toteuttamiskelpoiseen ratkaisuun. Tietysti yhden askeleen jälkeen voi ottaa toisen.

Gandhi käytti Intian itsenäisyystaistelussa siviilivastarintaa. Samaa menetelmää hän katsoi voitavan käyttää myös maanpuolustukseen. Hän ei hyväksynyt väkivaltaa missään muodossa mikäli se oli käytännössä vältettävissä. Jotta ei-väkivalta tulisi käytännössä mahdolliseksi, olisi kaikki valmistelutoimenpiteet suunnattava ei-väkivaltaiseen toimintaan.

Voimme kysyä, onko siviilivastarinta, *satyagraha* realistinen puolustuskeino. Siihen voi vastata, että se on realistinen ainakin periaatteessa. Kuitenkin voidakseen onnistua sillä on tietyt edellytykset. Valtaaja tai hyökkääjä pyrkii ylimalkaan aina yhteistyöhön kansan kanssa. Se tähtää taloudelliseen, sen perusteella poliittiseen ja edelleen sotilaalliseen yhteistyöhön valtansa turvaamiseksi.

Siviilivastarinta perustuu oleellisesti ei-yhteistyöhön pahan kanssa. Ongelmana on se, onko kansalla kykyä ja tahtoa ei-yhteistyöhön.

Diktaattori saavuttaa tehokkuutensa pelon avulla. Hän ampuu tai vangitsee yhden tuhannesta ja jos loput 999 taipuvat yhteistyöhön pelon voimalla, paha saavuttaa tarkoituksensa.

Pelko on aina jonkin hyvänä pidetyn menetyksen pelkoa. Se voi olla elintason, omaisuuden, palkan tai virka-aseman menetyksen pelkoa. Se voi olla hengen tai va-

pauden menetyksen pelkoa.

Pelko voitetaan tiedostamalla todelliset tarpeet. Se edellyttää kykyä rajata tarpeet olennaiseen, "asketismia" niin sanoakseni sekä toisaalta omavaraisuutta perustarpeiden tyydyttämisessä. Ihminen ei saa olla riippuvainen oleellisessa asiassa kenestäkään muusta, ei kylä tai paikkakunta toisesta paikkakunnasta eikä kansakunta toisesta kansakunnasta.

Omavaraisuus ei kohdistu kaikkeen, mitä ihminen luulee tarvitsevansa. Se koskee tärkeimpiä elintarvikkeita, lämpöä, perusterveydenhoitoa ja joiltakin osin aikuisopetusta. Omavaraisuus merkitsee kaikkein välttämättömimmän tuotannon desentralisaatiota niin että kyseinen tuotanto on paikallista ja asukkaiden välittömässä valvonnassa.

Osaltaan onnistuakseen siviilivastarinta vaatii myös tervettä yhteiskuntaa, jossa ei ole raakoja eturistiriitoja. Voidaksemme taistella vaikeissa olosuhteissa luonnonoikeuden toteuttamiseksi on jo normaalitilassa kyettävä toteuttamaan suhteellisen oikeudenmukainen yhteiskunta.

Tietysti teorioiden kehitys ja viisaat kirjat kirjastojen hyllyillä ovat hyviä olemassa, mutta tositilanteessa tarvitaan muuta kuin vain teorioita. Rauhan aikana on hankittava toiminnallinen valmius siviilivastarintaan aivan vastaavalla tavalla kuin sotaväki harjoittelee ja varustautuu sodan varalle. Eräänä, ja vain eräänä, tällaisena "rauhanprikaatin" harjoittelukenttänä saattaisi olla vaikkapa rikollisuuden torjunta avoimessa yhteiskunnassa ilman väkivaltaa.

— Onko meillä kykyä siviilivastarintaan?

Loppuvuoden maanjäristyksistä

Vuodelle 1986 ovat ominaisia aina elokuun loppuun jatkuva heikohkojen maanjäristysten aika ja syyskuussa alkava voimakkaiden mullistusten kausi, joka jatkuu ainakin vuoden loppuun. Heikon jakson aikaa käsittävän yhden ennusteen olen tehnyt ja lähettänyt sen Saksaan Bild am Sonntag -lehteen maaliskuun lopulla. Todennäköisesti sitä ei ole julkaistu.

Järistyskausi alkaa uudenkuun viereisiltä päiviltä, jotka ovat 3.9. ja 5.9. Näistä järistysalttius jatkuu melko voimakkaana ja vaara on suurin kaksi päivää ennen ensimmäisen neljänneksen aikaa eli 9.9. Jakson jatkuessa jälleen lokakuussa vaarallinen päivä on 2.10. sekä aika 4.—9.10.. Pahin päivä on 8.10.

Marraskuu alkaa jo vaaran merkeissä. Päivät ensimmäisestä aina 7. päivään saakka ovat järistysherkkiä, 6.10. on vaarallisin. Tässä kuussa ovat vaarallisia myös päivät 15.—17.

Marraskuun loppu ja joulukuun ensimmäinen viikko ovat erittäin vaarallista aikaa. Koska lauenneiden järistysten tapahtuma-aikojen perusteella on helpompi ennakoida tulevien järistysten päivämääriä, tutkittakoon joulu- ja tammikuun maanjäristyksiä erikseen myöhemmin.

Marras- ja joulukuu lienevät koko järis-

Toimituksen huomautus

Teo Santavuori on tullut tunnetuksi maapallon pyörimisliikkeeseen liittyvästä teoriasta, jolla hän ennustaa maanjäristysten ajankohtia. Tämän teorian avulla hän on laatinut 16.6.1986 ennusteen loppuvuodeksi. Julkaisemme sen oheisena huomionosoituksena omaperäisestä ajattelusta.

tyskauden jännityksen huipun aikaa. Silloin ovat vaarallisia jo myös täydenkuun aika ja sen viereiset päivät. Yleisesti ottaen siis järjestysherkkyys on voimakkaimmillaan uudenkuun edellisestä päivästä kahta päivää ennen ensimmäistä neljännessä olevan ajan. Heikoimmillaan vaara on täydenkuun ajasta viimeistä neljännessä edeltävään päivään. Tätä neljännessä edeltävä päivä on vaarallinen.

Järityspaikkaa tai oikeammin sitä aluetta, missä järitykset nyt vallitsevan kauden aikana todennäköisimmin laukeavat, on vaikea ennustaa. Kunkin alueen paikalliset asiantuntijat pystyvät siihen parhaiten. On kuitenkin olemassa perusteita, joista voi mahdollisesti jotain päätellä.

Maan akselin suuntainen liike on aurinkoradan vuoksi syksyllä ja keväällä voimakkainta ja on mahdollista, että tämä aiheuttaisi niiden mannerlaattojen liikettä, jotka liikkuvat pohjois—eteläsuunnassa. Sen mukaan vaarallimmat järitykset laukeaisivat tänä vuonna samoilla alueilla kuin viime syyskuussa ja sen jälkeen vallinneen voimakkaan jakson aikanaan. Tähän alueeseen kuuluu myös vaaralliseksi tunnettu San Andreasin siirroksen seutu, vaikka siellä ei viime vuonna voimakkaita maanjäristyksiä tapahtunutkaan.

Joka tapauksessa Maan, Kuun ja lähilaneettojen asema on vaikutukseltaan melkein sama kuin silloinkin.

Tekemäni ennustus on perustunut lähilaneettojen keskittymien aiheuttamaan vetovoimaan sekä teoriani mukaiseen kuunkierron aikaiseen päivittäiseen maanjäristysten voimakkuuden vaihteluun.

Kuitenkin yksi voimakkaimmista vaikuttajista on maapallon oman todennäköisen sivusuunnassa tapahtuvan (rata) liikkeen 7—8 -päivän rytmi: kun voimakkaiden järitysten laukeaminen alkaa tapahtua 7 (joukossa joskus 8) päivän välein, merkitsee tämä lisääntyvän maanjäristysenergian varaa aina tulevan 7.— ja/tai 8. päivänä, mutta kaikkien neljän kuunvaiheen aikojen rajoitukset huomioiden. Sen sijaan, jos rytmin huippu osuu muiden vaikutusten välipäivien keskelle, järitykset kauden alkuaikoina heikkenevät. Erittäin voimakkaan häiriökauden aikana voivat järitykset jatkua myös pitkänä päivittäin tapahtuvana sarjana. Tänä vuonna lokakuun alusta lähtien on tämäkin mahdollisuus olemassa.

Turku 16.6.1986
Teo Santavuori

KRIITTINEN
KORKEAKOULU

Kriittisen korkeakoulun toimisto myy

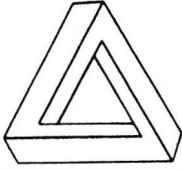
- vanhoja Katsaus-lehtiä á 5 mk
- Katsauksen vanhoja vuosikertoja á 25 mk
- julkaisua Jooga, meditaatio, hypnoosi —
länsimaisia näkökulmia (1978) á 5 mk.

Postitse lähetettäessä peritään lisäksi postikulut

Osoite:

Meritullinkatu 9 D 31, 00170 Helsinki

p. 90-633 898

TULEVAISUUDEN YSTÄVÄT
FRAMTIDENS VÄNNER

6. Suomi tulevaisuudessa -seminaari
15.-16.11.1986, Siikaranta-opisto, Kirkkonummi

Kansalaisvalta,
hyvinvointivaltio ja kansanvalta
— miten muutos tapahtuu?

OHJELMA

Lauantai 15.11.1986

- 09.00: Ilmoittautuminen
10.00: Alkusanat, Professori **Reijo Wilenius**
10.15: Alustus: Pääministeri **Kalevi Sorsa**
10.45: Alustus: Ulkoministeri **Paavo Väyrynen**
11.15: Keskustelua, puheenjohtajana professori **Tuija Vihavainen**
12.30: Lounas
14.00: Työryhmätyöskentely
1. **Ekologia:** Erkki Lähde, Erkki Pöytäniemi
2. **Talous:** Björn Sundell, Martti Tuomola
3. **Teknologia:** Tapani Koivula, Thomas Wallgren
4. **Viestintä:** Marja-Liisa Viherä, Arto Rynnänen, Eero Taivalsaari
5. **Koulutus:** Allan Ruotsala, Heikki Ahonala, Juhani Paakkola
6. **Sosiaalipolitiikka:** Pekka Sauri
7. **Uusi arkipäivä:** Sirkka-Liisa Kärkkäinen
8. **Valtio:** Veikko Leväaho, Tarja Halonen
9. **Tiede ja uskonto:** Antti Alhosaari, Pekka Robert Sundell, Toivo Salonen
10. **Taide:** Matti Kuusela, Olavi Niemi
16.00: Kahvi
16.15: Työryhmätyöskentely jatkuu
18.15: Päivällinen
19.30: Iltaohjelma ja mahdollisuus saunomiseen

Sunnuntai 16.11.1986

- 08.00: Aamiainen
09.15: Alustus: toimitusjohtaja **Ahti Hirvonen**
09.35: Alustus: puheenjohtaja **Aarno Aitamurto**
09.55: Keskustelua, puheenjohtajana yhteysjohtaja **Björn Sundell**
10.30: Tauko
10.45: Työryhmien raportit, puheenjohtajana toiminnanjohtaja **Heikki Ahonala**
12.00: Lounas
13.00: Työryhmien raportit jatkuvat puheenjohtajana **Heikki Ahonala**
14.30: Kahvi
14.45: Päätöskeskustelu, puheenjohtaja kansanedustaja **Tarja Halonen**
16.00: Seminaarin päätös

Kirjoittajat:

Hurri, Merja, toimittaja, Helsinki

Kajannes, Katriina, opiskelija, Jyväskylä

Luoma, Matti, dosentti, Tampere

Santavuori, Teo, kirvesmies, Turku

Tähtinen, Unto, vt. apulaisprofessori, Haapamäki